

Obsah

Úvod	3
Metafora	6
Metafora jako mechanismus práce s informací	7
Analýza mediálního diskurzu	10
Konceptuální metafora: politika jako boj/zápas	11
Příklady metafory <i>politika jako boj/zápas</i>	11
Respekt:	11
Echo	14
Metafora boje jako prostředek bulvarizace	22
Metafory v zobrazení Evropské unie	25
Prezidentské volby	26
Širší základ	30
Situace v Polsku a Maďarsku	31
Migrace	32
Evropské finance	37
Užší základ	38
Evropská unie	38
ECHO – metafory podle participativnosti	40
Mimostrukturní metafory	40
Metafory širšího základu	42
Metafory užšího základu	44
Konceptuální metafora: politika jako hra/soutěž	45
Vícevrstevnatost metafor	47
Transformace formy	49
Metafory hry/soutěže v mediálním konstruktu Evropské unie	50

Konceptuální metafora: politika jako divadlo	52
Konceptuální metafora: politika jako pohyb	53
Konceptuální metafora: politický subjekt jako tělo	55
Použití analogie	56
Závěr a srovnání	64
Témata	64
Jazykové prostředky	65
Rozdílnost v mediálních konstruktech	65
Rozdílnost v mediálním konstruktu EU	66
Summary	68
The Themes	68
The Language Means	69
The Difference Between Medial Constructs	69
The Difference of Medial Construct of EU	70
Literatura	72
Teze Diplomové práce.....	74

Úvod

Tato práce se zabývá přenosem informace ve vybraných českých médiích. V rámci tohoto fenoménu se zaměřuje především na jeho určitou – nicméně velice podstatnou – kategorii. Nejpřesněji bychom ji popsali na Jakobsonově komunikačním modelu, ve kterém ji jeho autor přiblížil pod termínem „kód“. Kategorii produktora, kontaktu, kontextu a recipienta diplomová práce nechává stranou. Dotýká se jich jen tam, kde je to nezbytně nutné pro analýzu vybraného materiálu.

S postupným vývojem médií se proces zprostředkování informace stal podstatnou součástí debaty o nich samotných. V dnešní době rozmanitého mediálního trhu, kdy na něm nacházíme opravdu široké množství titulů – od celostátních či regionálních deníků přes celostátní suplementy, zpravodajské týdeníky či inzertní sítě až po časopisy zaměřené na nejrůznější společenská témata,¹ od krajně levicových až po krajně pravicové tituly, pohybující se mnohdy na hraně zákazu vydávání² – to už patří k důležitým otázkám mířícím k hodnotám jako je objektivita, přesnost či autentičnost – tedy snaze dostat se ke zprostředkované, ale procesem přenosu co nejméně zkreslené informaci. S tzv. dobou informační³ a informační společnosti⁴ a s jejím obrovským množstvím mediální produkce zkrátka přicházejí i úskalí, která nás nutí přemýšlet, jak se s nimi vyrovnat. Ideálem se tak stala objektivní informace, která není redukována „rámováním“ či ideově ovlivněna k tomu, jak text – informaci – číst.

Fenomén dezinformačních webových serverů, kterému je v současnosti věnována zvýšená pozornost, se stal názorným příkladem toho, jak je možné manipulativně zacházet s informací. Většina tzv. dezinformačních webů je už dnes pod dohledem – pravidelně sledována a analyzována – a jejich dopad, ač stále výrazný co do množství čtenářů, je alespoň monitorován a mechanismy jejich mediální práce známy. Ty byly – alespoň v určité míře – demaskovány, popsány a jejich mediální výstupy byly podrobeny ostré kritice. Ambice dlouhodobě – a alespoň s předstíranou seriózností – oslovovat větší množství adresátů se tak u nich jeví jako nepřiliš reálná.

Vedle fenoménu dezinformačních webů a dalších nepřiliš seriózních zdrojů jsou však

¹ http://www.unievydavatelu.cz/cs/unie_vydavatelu/medialni_data/vyzkum_ctenosti

² Mareš, 2003.

³ Lupač, 2015, s. 21

⁴ <https://archiv.ihned.cz/c1-15840040-informacni-doba-nese-novou-chut-zivota>

na trhu i média seriózní⁵, jež tuto ambici mají. Nejsou tak nápadná onou „groteskostí“ hyperbolizace skutečnosti, jíž popisují, jako zmiňované dezinformační servery, nicméně i na ně je třeba nahlížet s opatrností. I jich se totiž dotýkají – i když s nižší intenzitou – nedostatky „neseriózních“ médií. I tato vrstva mediálního trhu, která má ambici zprostředkovávat kvalitní zpravodajství a publicistiku, trpí deficitem přenosu informace: tedy deficitem v přenosu, který není ovlivněn různými typy zkreslení, včetně návodů, jak informaci přijímat. Znovu se tím samozřejmě dostáváme k otázce, zda je možné domáhat se nezkrácené objektivní informace. I kdyby odpověď vyzněla negativně, není nutné ji pokládat za fatální, bylo by to spíše ukázkou komplikovanosti výseku zobrazované skutečnosti a jeho nejednoznačnosti a zároveň i nejednoznačnosti myšlení. Podstatnější se proto jeví otázka, jakým způsobem jsme jako čtenáři schopni číst text, který máme před sebou. Číst ho pouze jako výčet informací a nic víc? Nebo ho číst jako výčet, který je nám předkládán i s „přidanou hodnotou“ autora? Závisí pak pouze na naší čtenářské snaze a zkušenosti, jsme-li schopni tyto dva přístupy odlišit a (především ten druhý) realizovat. Ideální situací by pak bylo čtení, kde se vedle informace na stejné úrovni/se stejnou prioritou přečte i – jazykem formulovaná – autorova „přidaná hodnota“, která adresáta vede k tomu, jak text uchopit. Přečíst nejenom kódem zachycené informace, jež popisují určitý výsek skutečnosti, ale dešifrovat v tomto kódu i jazykové prostředky, kterými jsou zároveň adresátovi nastavovány do určité perspektivy čtení.

Seriózní média si přesto – už z logiky jejich označení – dělají nárok na to, že se snaží referovat způsobem nezkrácujícím skutečnost. Přesto se dočteme, přímo na jejich stránkách, že se většina z nich profiluje určitým ideovým směrem. Tento fakt už sám o sobě zavdává pochybnost o způsobech zobrazování. Tak například Dalibor Balšínek prohlašuje, že jeho týdeník Echo je médium konzervativní⁶, v týdeníku Respekt se zase dočteme, že se jedná o médium liberální⁷. Nedostatky plynoucí z ideové orientace se pak snaží obě skupiny navzájem analyzovat a dokázat, že i médium s dobrou pověstí je jimi ovlivněno. Tak jako v případě analytického Mazancova článku o vlivech moderní levice v Respektu.⁸ Takový text lze samozřejmě napsat i vůči Echu. Otázkou pak ovšem je, zda se nepohybujeme v kruhu a kritizované nedostatky nejsou pouze ukazateli ideologických kritérií jedné či druhé strany. Prohlédneme-li si nicméně – zcela zhruba – obě média, nelze si nevšimnout rozdílu v prezentaci

⁵⁵ Média, která se snaží zprostředkovat objektivní sdělení zpráv. Mezi jejich znaky patří „objektivita, neutralita a analýza. Informace, které seriózní média ventilují, jsou vždy ověřené z více důvěryhodných zdrojů.“ (<http://mediator1.upmedia.cz/slovnicek/seriozni-media/>)

⁶ <https://echo24.cz/a/ifvhZ/nevite-si-rady-a-nechcete-medvidka-myvala-darujte-tydenik-echo>

⁷ <https://web.archive.org/web/20131202222658/http://respekt.ihned.cz/c1-55311750-tiraz>

⁸ <http://www.obcinst.cz/nekolik-uskali-respektu-k-respektu/>

jednotlivých témat, přestože se obě média prohlašují za média seriózní. Otázku po obsahu termínu *seriózní* necháváme stranou.

V čem tedy tkví rozdíl tematické prezentace, tvorby mediálních konstruktů? Jedná se o ideologické rozdíly? Skrže vlastní interní diskurz, interní diskurzní mechanismus? Jestli ano, jak vlastně funguje? Zatímco u tzv. neseriózních médií není příliš složité ho popsat, u těch seriózních se jedná o jiný typ. Obtížněji rozeznatelný a lépe skrytý pod povrchem textu: v jazykových prostředcích, které velmi jemně, za to však výrazně, směřují čtenáře do perspektivy, ze které je ze strany autora žádoucí, aby popisovaný denotát nahlížel. Je proto na místě sledovat a kontrolovat i média seriózní, která mnohem sofistikovaneji a jemněji udávají čtenářům, jak informaci přijímat a z jaké perspektivy ji uchopit.

O tomto fenoménu pojednává i naše práce. O možnostech, jakými se v seriózních médiích nakládá se zobrazovanou skutečností. Nezajímá nás samotný denotát – entita mimo naše myšlení, jež je výsekem reality. Nechceme a nebudeme hodnotit pravdivost informací uváděných v analyzovaných textech. Cílem našeho zájmu je rovina způsobu zobrazování denotátu. Jakým způsobem fungují mechanismy, které se podílejí na jeho zobrazení ve vybraných médiích.

Práce se zaměřuje na funkci vybraných jazykových prostředků, které se výraznou měrou podílejí na mediálním konstruktu Evropské unie, a to v týdnech Echo a Respekt v časovém úseku od 1. ledna do 31. března 2018. Původní záměr práce analyzovat období konce roku 2017 se ukázal jako neproduktivní, a to především z hlediska absence konkrétního textového materiálu. Z tohoto důvodu jsme nakonec zvolili období počátku roku 2018, které pokrývá období prezidentských voleb, kde jsme předpokládali zvýšenou intenzitu debaty o EU jak v kvalitativním, tak kvantitativním měřítku. V rámci analýzy se pak práce – v bodech, kde je to přínosné – dotýká i jiných společensko-politických jevů⁹ a jejich mediální prezentace.

Mezi analyzovanými jazykovými prostředky jsou obrazná pojmenování, zejména metafora – silný nástroj umožňující významové posuny. Podobně jako ta pozměňuje či usměrňuje význam i metonymie a personifikace, kterým je věnována pozornost. Práce dále analyzuje expresivní výrazy – inherentní i adherentní. Je zajímavé, v jakém množství se expresiva v těchto médiích objevují. Je otázkou, zda-li je to záležitostí individuálního stylu autorů, stylu celého média nebo se jedná o dobový trend, který je charakteristický pro podstatnou část mediálního spektra. Vedle těchto jazykově-básnických prostředků se práce snaží analyzovat i tzv. modifikátory textu, lexikum skládající se nejčastěji z příslovcí a částic,

kteří nepříliš výrazně, zato velmi efektivně modifikuje větný význam a dává adresátovi instrukce, jak text číst.

Hypotézou diplomové práce je tak určit, jak tyto prostředky seriózní média Echo a Respekt používají k tvorbě mediálních konstruktů a v jaké míře jimi mohou být ovlivněny. Zároveň se budeme pokoušet ptát, zda nevychází jejich užití z ideové preference obou týdeníků. Není-li jeden konstrukt vykreslen v jednom týdeníku kladně a doplněn pozitivními konotacemi, zatímco ve druhém je zobrazován na opačné škále hodnocení. Nelze ztotožnit *liberální* zaměření Respektu s kladným hodnocením, zatímco *konzervativní* zaměření Echa s negativním (nebo naopak)? A jak jsme naznačili výše, metodologie práce je zaměřena na samotný způsob užití jazykových prostředků, které se budeme snažit jednotlivě analyzovat. Jak mohou obrazná pojmenování promlouvat ke čtenáři a vytvářet zcela nové perspektivy recepce textu. Sekundárním výsledkem by nám pak mělo být zobecnění každého jednotlivého výskytu těchto prostředků a zamyšlení se nad tím, jestli i každý jednotlivý způsob jejich užití nemůže mít původ v ideové preferenci.

Metafora

V roce 1980 svojí monografií o metaforách výrazně upozornili jazykovědci Lakoff s Johnsonem,¹⁰ že metafory může být užito nejen v textu, ale že metaforické jsou „...do značné míry *procesy lidského myšlení*.“¹¹ Přinesli tak svou prací další důkaz o tom, že metafora – jak napsali sami autoři – „...prostupuje celý náš každodenní život, a to nejenom v jazyce, nýbrž i v myšlení a činnosti,“¹² a že náš „...obyčejný pojmový systém, v jehož rámci jednak myslíme, jednak i jednáme, má v podstatě metaforickou povahu.“¹³

Poznání, jakou měrou vlastně ^{metafora} zasahuje do každodenní rutiny, přinesli právě tito kognitivní vědci, ač jejich kniha nebyla zaměřena na konkrétní umělecký, mediální či politický diskurz. Přestože se jednalo o průkopnickou práci, která teprve nastiňovala, jak rozsáhlý prostor se otevřel, už z ní bylo základním rozdělením – na orientační, strukturální a ontologické metafory¹⁴ – zřetelné, jak moc může být lidské myšlení náchylné ke zkreslení.

Z tohoto důvodu je třeba zdůraznit důležitost analýzy metafor v mediálním či

¹⁰ Lakoff, George a Johnson, Mark. *Metaphors we live by*. Chicago: The Univ. of Chicago Pr., 1980. 13, s. 242.

¹¹ Lakoff, Johnson, 2002, s.18.

¹² Tamtéž, s.15.

¹³ Tamtéž, s.15.

¹⁴ Lakoff, Johnson, 2002, s.47.

politickém diskurzu. Myšlením a jazykem konstituované mediální a politické diskurzy ovlivňují politickou praxi.¹⁵ Tyto diskurzy mají svá pravidla, která umožňují konkrétní politice – jsou-li dodržována – mnohem snadněji se prosadit. Jedním z takových pravidel v mediálních či politických projevech je i specifická funkce metafor.¹⁶

Zájem o jazyk a jeho funkci v politickém myšlení se opírá o „...poznání, že sociální a politické fenomény nevznikají nezávisle na jazyku, jsou naopak do velké míry jazykem utvářeny.“¹⁷ Do oblasti politického myšlení řadíme i texty, které v této práci budeme analyzovat. Píšeme-li, že jsou tyto fenomény „jazykově utvářeny“, nejsou tím myšleny pouze povrchové jazykové struktury, jež v sobě nesou daná diskurzivní témata a další průvodní informace, ale i hlubší, méně zřetelně čitelné struktury, které jsou reprezentovány gramatickými či lexikálními jevy, jež nejsou v mnoha případech tak snadno analyzovatelné. Ona problematičnost analýzy tkví v latenci, „podpovrchovosti“, stejně tak jako samotná recepce, která je pro adresáta silně znevýhodněna její nečitelností. Snadno se pak může stát, že onen zdánlivě zkrášlující umělecký prostředek metafory přiřkne slovům podstatně jiný význam, než by bylo bývalo odpovídalo skutečnosti. Je proto třeba věnovat pozornost nejen obsahu, ale i formě.¹⁸¹⁹

Metafora jako mechanismus práce s informací

Metafora je mechanismem, který je v textu často špatně čitelný, což pro jeho interpretaci nese riziko zkreslení. Mechanismus metafory funguje tím způsobem, že k viditelně a explicitně přijímané informaci skrytě a implicitně poskytne další, která ovšem význam původní informace posune, a to bez vědomí adresáta. Dochází podle interakční teorie k tzv. *směšování sfěr*²⁰, tedy ke kombinování „souhrnných koncepcí s denotativními i konotativními komponenty“²¹. Spojení těchto *souhrnných koncepcí* nám tak umožní pomocí mechanismu metafory použít v jednom pojmu znalosti z pojmu druhého a na základě těchto znalostí pak prvotní pojem interpretovat.²² Samozřejmě dochází i k opačnému procesu, a to k *překrývání sfěr*. Některé

¹⁵ Fairclough, 1992, s. 3.

¹⁶ Drulák, 2006, s. 41.

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ Tamtéž, s.42.

¹⁹ <https://www.czechency.org/slovník/METAFORA>.

²⁰ Nünning, 2006, s. 797.

²¹ Tamtéž.

²² Lakoff, Johnson, 2002, s. 208.

významy se eliminují, pokud by tomu tak nebylo, metafora by byla nefunkční. Ilustrativním je třeba Bühlerův příklad o „lvu salónů“. Zde uvádí eliminaci „krvelačnosti“.²³

Metafora je jevem, bez kterého by se lidské myšlení stěží obešlo. Umožňuje obsáhnout komplexnost skutečnosti kolem nás a transformovat ji do jazyka, kterým jsme – ač mnohdy nedokonale – schopni o skutečnosti referovat a jazykovými prostředky ji – v omezené míře – popsat.

Jak uvádí Daniel Prokop, jsou to metafory a analogie, které nás učí chápat složitý svět kolem nás. I ony však mají svá rizika,²⁴ jelikož „ona systematickosti, která nám umožnila pochopit jeden aspekt pojmu na základě jiného pojmu..., je právě tím, co nám zároveň nutně zakrývá jiné aspekty téhož pojmu.“²⁵ To je důvodem, proč jsou metafory a analogie oblíbené v mediálních či politických argumentacích. Podle Alexandry Alvarové už dnes žijeme v čase, kdy se média „bez přirovnání a vtipných metafor neobejdou, protože by se neprodávala.“²⁶ Podle nás toto tvrzení lze vztáhnout na všechny metafory bez výjimky. Budeme tomu věnovat celou kapitolu.

Nebezpečí metafor a analogií je, že zdánlivou podobností odvádějí pozornost od detailů i reálných vztahů — že jim vůbec nemusejí odpovídat.²⁷ Jedná se o výrazné významové zkreslení. U každé metafory je nezbytné se ptát, nakolik je spojení dvou pojmů adekvátní a odpovídá zobrazované situaci. Dalším problémem, který předchází, je metaforu v textu vůbec identifikovat.

Působení metafory nemusí být často vůbec zřejmé. Slovy Jiřího Tábořského se jedná o změnu „vyznění“²⁸ podle toho, jaká slova použijeme, případně jaké doplňující informace předložíme.²⁹ Tento jev, nazývaný v mediálních vědách rámováním,³⁰ je tak založen mj. i na funkci metafor. Uveďme dva příklady. Psycholožka Elisabeth Loftusová provedla experiment, při němž pustila dvěma skupinám respondentů záznam dopravní nehody. Následně se obou skupin – odděleně – zeptala, jakou rychlostí auta jela. Otázku po rychlosti ovšem vždy formulovala jinak. V jedné skupině použila formulaci „*jakou rychlostí jela auta, která se srazila*“³¹, ve druhé pak „*jakou rychlostí jela auta, jež do sebe vletěla*“³². Ve druhé skupině byla

²³ Nünning, 2006, s. 797.

²⁴ Prokop, 2019, s. 221.

²⁵ Lakoff, Johnson, 2002, s. 22.

²⁶ Alvarová, 2017, s. 123.

²⁷ Prokop, 2019, s. 221.

²⁸ Tábořský, 2020, s. 42.

²⁹ Tábořský, 2020, s. 43.

³⁰ Tamtéž.

³¹ Tamtéž.

³² Tamtéž.

rychlost odhadována v průměru o deset kilometrů vyšší. Obě skupiny byly navíc dotazovány, zda viděly na místě nehody nějaké rozbité sklo. Odpovědi ve druhé skupině zněly výrazně častěji, že „ano“, než v první, a to přesto, že se na videu žádné rozbité sklo nenacházelo.³³ Další příklad manipulativního potenciálu metafory popisuje Daniel Prokop na pokusu psychologů ze Stanfordu, kteří poskytli dvěma skupinám lidí stejné statistické informace o zločinnosti. V jedné skupině je uvedli metaforou, že kriminalita je „zvíře“, jež napadlo jejich město. Druhá skupina pak dostala informaci, že kriminalita je virus. Skupina, které byla představena kriminalita slovem *zvíře*, preferovala jako řešení policejní zásahy, skupina, které byla kriminalita představena slovem *virus*, preferovala řešení systémového podchycení kriminality. Obě skupiny přitom uváděly, že vycházejí ze statistických údajů. Jedná se o příklad toho, jakým způsobem je metafora schopna strukturovat myšlení a dosáhnout účinné persvaze.³⁴ Tím, že metafora některé aspekty zakrývá, dochází k tomu, že je adresát obelháván – lze se mu ohledně rozsahu pojmu, čímž se dostává do pozice, kdy o pojmu přemýšlí jinak a vyvozením závěru nemusí vlastně nést žádné riziko.³⁵ Může se tak jednat o účinný prostředek zbavení zodpovědnosti. Rozhoduje se o jiné věci, neboť stávající význam už byl z toho původního odsunut, tak jako v případě mediálních konstruktů útoku Američana Timothyho McVeigha v Oklahoma City, kde v roce 1995 zemřelo 168 lidí, či činu Anderse Breivika. Na rozdíl od islamistických útoků (Bataclan) se takřka nepoužívalo pro popis aktu těchto dvou útočníků metafory *barbarství*. Prokop interpretuje způsob (ne)užití této konkrétní metafory jako snahu získat souhlas adresátů s řešením incidentu. U některých útoků se tato metafora nepoužívá nebo nezdůrazňuje, protože to podle něj nesouvisí s preferovaným řešením.³⁶

Problém mechanismu metafory je však širší. Posunutí významu s sebou nenese pouze riziko zkreslení recepce, ale může být doprovázeno psychologickým efektem určitého uspokojení z „odhalení“ skryté skutečnosti, která je však odhalena pouze zdánlivě, neboť „odhalení“ není způsobeno objevem nové skutečnosti, ale pouze významovým posunem mezi dvěma pojmy. Pocit pochopení adresát mylně pokládá za reálné porozumění skutečnosti. Zásadním problémem je, že nic nového neříká, pouze posunuje význam – redukuje či přidává – a ve skutečnosti zkresluje a znesnadňuje skutečné pochopení, jak jsme mohli dobře vidět na příkladu s označením kriminality. Prokop ve svém textu tento psychologický efekt nazývá *reakcí pochopení*: pocit prohlédnutí je podle něj velmi silný a dokáže u recipienta vyvolat úžas.

³³ Tamtéž.

³⁴ Prokop, 2019, 224.

³⁵ Tamtéž.

³⁶ Prokop, 2019, s. 224.

Dalším nebezpečím, které funkce metafory má, je porušování – ať už záměrné či nezáměrné – logiky srovnání. Často se v této souvislosti uvádí příklad Donalda Trumpa mladšího, syna amerického prezidenta, a jeho úvahy nad bezpečnostními riziky migrace, kdy přirovnal migranty ke *skittles*, které by si z misky – byť by jich v ní bylo otrávených jen pár – nikdy nevzal.³⁸

Analýza mediálního diskurzu

V naší práci vycházíme z „dvourovinného“ pojetí metafory. První rovinou je abstrakt, zaštiťující celou významovou oblast. Podle Johnsona a Lakoffa ji nazveme *konceptem* či *konceptuální metaforou*. Metafory na druhé rovině pak *metaforickým výrazem*. Konceptuální metafora je reprezentantem všech metaforických výrazů, které k ní náleží. Nese v sobě prvek, který je společný všem přináležejícím metaforám. Jinak řečeno konceptuální metafora je abstraktním pojmem obdobně jako v saussurovské tradici *langue*, zatímco metaforický výraz je jeho konkrétní realizací, obdobně jako *parole*. Z toho je tedy patrné, že „...zatímco konceptuální metafory přemost'ují celé zkušenosti, metaforické výrazy spojují konkrétní prvky těchto oblastí.“³⁹

V analýze pracujeme i s pojmy metafor usazených, konvenčních a nekonvenčních.⁴⁰ Tedy metafor, které dnes už vůbec za metafory nepovažujeme, metafor, které jsme jako metafory schopni rozpoznat, ale jako metafory je již nevnímáme, a metafor, které jsou nezvyklé a jako metafory velice snadno rozpoznatelné.

Bude nás zajímat samotné užití metaforických výrazů. Především to, jak jsou typologicky užívány – které druhy metafor se používají a jak proměňují význam. Práce si všímá i témat, která jsou metaforami rozvíjena, tzn. která témata stojí autorům toho či onoho časopisu za to, aby s nimi tímto způsobem pracovali a jakou by to mohlo mít souvislost s ideovou orientací časopisu. Tato témata – včetně způsobů jejich prezentace (užití metafor) – budou

³⁷ Tamtéž, s. 221.

³⁸ <https://www.lefigaro.fr/flash-actu/2016/09/20/97001-20160920FILWWW00156-les-refugies-syriens-comme-des-bonbons-empoisonnes-pour-trump-jr.php>; <https://www.nytimes.com/2016/09/21/us/politics/donald-trump-jr-faces-backlash-after-comparing-syrian-refugees-to-skittles-that-can-kill.html>

³⁹ Drulák, 2006, s. 43.

⁴⁰ Tamtéž, s. 44.

následně porovnána.

Kapitola je rozdělena do podkapitol podle typů jednotlivých metafor. Nejvíce pozornosti je věnováno metafoře *boje/zápasu*, neboť co do výskytu, jedná se o nejpočetněji zastoupený typ. Kapitola se nejprve věnuje metafoře v obecné rovině, nikoli přímo konkrétnímu užití na konstrukt Evropské unie, a snaží se popsat funkci metafory v mediálním textu. Následně se zabývá vlivem užitých metafor už přímo na vytváření jejího mediálního konstrukt. Na některých místech dává prostor i partikulárnějším textovým jevům, které však považuje pro problematiku metafor za podstatné.

Konceptuální metafora: politika jako boj/zápas

Jedná se v obou médiích o nejfrekventovanější typ metafory. Jak Respekt, tak Echo ji užívají výrazně častěji než všechny ostatní metaforické typy. Jako kdyby platila věta Lenky Zlámalové: „Když už je teď tak populární hledat vítěze a poražené...“⁴¹ Je třeba dodat, že její postřeh se týkal výhradně Trumpova působení v prezidentské funkci. Nicméně i s tímto vymezením, jako kdyby popisovala v médiích široce zakotvený trend.

Příklady metafory politika jako boj/zápas

Respekt:

„...všichni kandidáti na poslední chvíli zkoušejí *strategie*, jak povyskočit nahoru...“⁴²

„Relevantní *soupeři* současného prezidenta...“⁴³

„...bude se snažit *udržet si pozici* a v nejlepším případě *umazat ztrátu*...“⁴⁴

„Vzhůru *do útoku*.“⁴⁵

⁴¹ Zlámalová, L.: Trump vyrazil ve stopách Reagana, Echo, 1, s. 14.

⁴² Kundra, O., Brolík, T.: Prezidentské eso, Respekt, 2, s. 14.

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ Tamtéž.

„...by mohl být hlavním *vyzývatelem* Miloše Zemana.“⁴⁶

„...*sily* mezi těmito dvěma muži se začaly *vyrovnávat*.“⁴⁷

„...použít úplně opačnou strategii.“⁴⁸

„Mirek Topolánek do prezidentského *boje*...“⁴⁹

„Babiš, jak známo, vládne v současnosti bez důvěry...“⁵⁰

„*Faktor překvapení* Přímá volba prezidenta se v Česku koná podruhé...“⁵¹

„Nezměrné pití alkoholu se pak stalo věrným průvodcem celého Zemanova prezidenství a také *terčem* lidového posměchu.“⁵²

„Především ale Zeman *obhajoval* násilné zabránění Krymu a *výpady* ruské armády na východní Ukrajinu.“⁵³

„...Orbán *potrestání* Polska zabránění...“⁵⁴

„...*do srdce* britské ekonomiky...“⁵⁵

„A snahy o regulaci finančních trhů a bank se sice nejprve *střetly* s podobnou mírou *nepřátelství*...“⁵⁶

„Zahraníční média tento *převrat* ve směřování francouzské politiky označují za risk...“⁵⁷
(snížení evropských dotací zemědělcům)

„Žádná taková instituce zatím také nevznikla, ale s přijetím Macronova *plánu* by se to změnilo.“⁵⁸ (o vzniku instituce pouze pro eurozónu)

„...skutečného *vládce* Polska v zákulisí...“⁵⁹ (o tom kolik dostane nový premiér Polska Mateusz Morawiecki „prostoru“ od Jaroslawa Kaczyńskiego)

„...svými výroky o ‘diktátu Bruselu a Berlína’ a snahou *vyhrávat* věčné debaty s německým sousedem připomínkami jeho nacistické minulosti komplikoval vztahy...“⁶⁰ (o bývalém polském ministrovi, který byl odvolán)

„...že vláda PiS systematicky *likviduje* polský právní stát...“⁶¹

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ Tamtéž.

⁵² Švehla, M.: Co nám vadí na prezidenství Miloše Zemana, Respekt, 2, s. 24.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ Brolík, T.: Názory a pravidla, Respekt, 1, s. 12.

⁵⁵ Lauder, S.: Pan Uhlazený, Respekt, 2, s. 32.

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ Fokus-Agenda.: Agenda, Respekt, 3, s. 21.

⁵⁸ Šafaříková, K.: A je to tady, Respekt, 3, s. 23.

⁵⁹ Brolík, T.: Povedený týden Jaroslawa Kaczyńskiego, Respekt, 3, s. 27.

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ Tamtéž.

„...politikem s vlastní agendou a stoupenci, který by mohl Kaczyňského *ohrožovat*.“⁶² (o možné proměně M. Morawieckého v politika s vlastní ambicí)

„Slibné liberální hnutí se štěpí a *ztrácí sílu*.“⁶³ (o polské opozici)

„Schůzku s *vyjednávači* KSČM má hnutí ANO naplánované na tento týden.“⁶⁴

„Absolutní *triumf* byrokracie nad *bitevním polem*.“⁶⁵

„Avšak způsob vzniku VFR zaručuje, že *poteče krev*.“⁶⁶ (velký finanční rámec pro EU)

„...některým vládám se líbí myšlenka použít rozpočet jako *zbraň*...“⁶⁷ (na některé členské státy EU)

„Mnohé státy, zejména z východní Evropy, považují kvóty za *útok* na své svrchované právo...“⁶⁸

„*Útoky* na soudnictví a další nezávislé instituce, především v Polsku a Maďarsku...“⁶⁹

„Proč na ně tedy *neudeřit* přes peníze?“⁷⁰

„*Hádky* o migraci jsou dědictvím krize z let 2015-2016...“⁷¹

„...o povinnosti *bránit* právní stát *se nevyjednává*.“⁷² (Francie a Německo se dokáží v určitých věcech shodnout)

„A potom *napadl* země, jež z evropských dotací financují daňové úlevy.“⁷³ (Macron napadl především Maďarsko)

„...odepření peněz zemím, které *ohrožují* justici nebo pokřivují státní právu, není *trest*...“⁷⁴

„*Na pozoru* se však mají i některé jiné vlády.“⁷⁵

„Ať tak či tak, chystá se *urputný boj*.“⁷⁶

„...evropský rozpočet nemá *vítěze ani poražené*, pouze 'příjemce'.“⁷⁷ (o dohaděch kolem evropského rozpočtu)

⁶² Tamtéž.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Brolík, T.: Vydání a bez důvěry, Respekt, 4, s. 32.

⁶⁵ The Economist.: Z rozpočtu Evropské unie se brzy může stát zbraň, Respekt, 4, s. 36.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² The Economist.: Z rozpočtu Evropské unie se brzy může stát zbraň, Respekt, 4, s. 36.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ Tamtéž.

Echo

„Mezi poraženými jsou i země EU.“⁷⁸

„Levicově liberální média píšou o *vítězství* globalizace...“⁷⁹

„...Trump sliboval Američany *ochránit*.“⁸⁰

„...líčí oba *tábory*.“⁸¹

„...jedním z hlavních *poražených* jsou země Evropské unie.“⁸²

„Polákům navíc Brusel *vyhrožuje*, že proti nim spustí podle článku sedm Lisabonské smlouvy...“⁸³

„A té třetí to přinejmenším *hrozí*.“⁸⁴

„Při jakémkoli vnitřním politickém *střetu* v těchto zemích.“⁸⁵

„Strana *vyhrála* volby...“⁸⁶

„...budou nuceni hledat cestu, jak *osvobodit* skutečného šéfa z jeho problémů...“⁸⁷

„...zpráva OLAF také dává nepříjemnou mezinárodní souvislost, s níž se dá bojovat jenom tím...“⁸⁸

„Toho se v Česku ještě nikdo neodvážil...“⁸⁹

„Bruselské *tažení* ve věci Čapího hnízda navíc nekončí.“⁹⁰

„Častěji než *smířování* se věnuje *rozdmýchávání konfliktů*...“⁹¹

„Zeman společnost *nesmířil*...“⁹²

„Současný prezident jde *hájit* svou funkci...“⁹³

„...těžko *překonávají* obavy z toho, co jim přinesou příští dny.“⁹⁴

„Kdo chce Zemana *porazit*, musí se prezentovat jako *zachránce* před tímto stylem politiky.“⁹⁵

⁷⁸ Zlámalová, L.: Trump vyrazil ve stopách Reagana, Echo, 1, s. 14.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² Tamtéž.

⁸³ Zlámalová, L.: Poslední strana, Echo, 2, s. 58.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ Holub, P.: Erupce jménem Olaf, Echo, 4, s. 16.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ Holub, P.: Erupce jménem Olaf, Echo, 4, s. 16.

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ Holub, P.: Kdo jiný než Antizeman?, Echo, 4, s. 6.

⁹² Tamtéž.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ Tamtéž.

„Drahošovi ani jeho *soku* Zemanovi...“⁹⁶

„... v tomto případě *obhájce* prezidentské funkce Miloš Zeman.“⁹⁷

„...jejich kandidát mnohokrát své názory prezentoval a *bránil*.“⁹⁸

„...vždy a všude pevně *hájit* čest České republiky.“⁹⁹

„...aby mohly společně *hájit* oprávněné národní zájmy...“¹⁰⁰

„Evropská unie, před níž se ‘nesmíme hrbít’, se nakonec stala oblíbeným *terčem* jeho nacionalistických proslovů.“¹⁰¹

„Pozici Zemanova *vyzývatele* může posílit...“¹⁰²

„...ale jenom posílit svou vlastní *moc* a pokud možno ponížit parlament.“¹⁰³

„...sněmovna se pouze jejich vypsáním dokázala prezidentské svévoli *bránit*.“¹⁰⁴

„...v říjnu 2013 podporoval organizátory lánského *puče* uvnitř ČSSD...“¹⁰⁵

„...součástí *plánu*...“¹⁰⁶

„*Plán* se bude dále naplňovat...“¹⁰⁷

„Zemanovi potom nezbude než *plán* předčasně ukončit.“¹⁰⁸

„...když Zeman *obhájí* funkci.“¹⁰⁹

„Babiše nechá staronový prezident *vládnout*...“¹¹⁰

„Pokud něco takového opravdu *hrozí*...“¹¹¹

„...pak hlavní část *rizika* odpadne...“¹¹²

„Jenom *vítězství* Antizemana ochrání tuzemskou demokracii...“¹¹³

„...ve kterých se nenašel *silný soupeř* k Andreji Babišovi.“¹¹⁴

„Podobně jako on *vyhrál* nad svými soupeři...“¹¹⁵ (o Miloši Zemanovi)

⁹⁶ Tamtéž.

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ Holub, P.: Kdo jiný než Antizeman?, Echo, 4, s. 6.

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² Tamtéž.

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ Balšínek, D.: Editorial, Echo, 5, s. 3.

¹¹⁵ Tamtéž.

„*Vítězství* Miloše Zemana ale napovídala prostá logika.“¹¹⁶

„Je to nepochybně kultivovaný člověk, který si získal ve svém oboru respekt, ale na *souboj* o vrcholnou politickou funkci jednoduše neměl.“

„*Šel na porážku*, protože nějaké chytré hlavy vymyslely...“¹¹⁷ (O J. Drahošovi a neúspěchu ve volbách.)

„...nevypočitatelní populisté jeden z členských států Evropské unie *ovládli*.“¹¹⁸ (Západ o ČR podle Echa)

„Pokud se ještě přičtou ghetta zničení *expanzivním* průmyslem či dopravou...“¹¹⁹ (o voličích bydlejících v panelových domech)

„...významné *ztráty* okolo pěti procent...“¹²⁰

„...zatímco v krajských a jiných větších sídlech v okolí Zeman posílil.“¹²¹ (nižší Zemanův volební zisk)

„Donald Trump se chystá *zasáhnout proti*...“¹²²

„...úspěšně se vyvezl k moci pod sloganem *boje proti* establishmentu.“¹²³

„*Bojovník proti* globalizaci a kosmopolitním elitám.“¹²⁴ (Zde však myšleno ironicky.)

„Amerika se podle Trumpa bude tvrdě *bránit* neférovému obchodu.“¹²⁵

„...Trump si vybral globalistický Davos, aby tam *vystřelil* první *ránu* globální obchodní *války*.“¹²⁶

„Trumpovým zvolením *padla* i dlouho připravovaná Transatlantická zóna...“¹²⁷

„...jimiž jsou západní země zvyklé *chránit* svoje intelektuální vlastnictví.“¹²⁸

„Stejně jako Polsko poté, co v roce 2015 *převzali vládu* tamní konzervativci.“¹²⁹

„Ve skutečnosti musejí *svádět boj* s lidmi z vlastní strany...“¹³⁰

„Ten první [...] vybuchuje a hrozí protesty či revolucí...“¹³¹ (o jednom ze dvou typů hněvu)

„Proč se kdysi hlavní strany rozhodly vyklidit *vůdčí pozice* a víc než *vládnutí* se věnovaly

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ Holub, P.: Vzpouora obyčejného člověka, Echo, 5, s. 8.

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ Tamtéž.

¹²² Zlámalová, L.: Amerika na prvním místě, Echo, 5, s. 22.

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ Cílek, V.: Vzestup politických outsiderů, Echo, 5, s. 30.

¹³¹ Tamtéž.

sporům uvnitř vlastních stran.“¹³²

„...ze svého středu si vybíraly více či méně schopné *vládce*“¹³³ (o krizi politických stran)

„...brzy se stal *obětí* sil, jež neznají státní hranice a víc se řídí ziskem než demokratickými principy.“¹³⁴

Máme zde pro srovnání následující slovní zásobu (slova jsou uváděna v základních tvarech, v nominativu singuláru, případně infinitivu), kterou rozdělíme na defenzivní, neutrální a ofenzivní, a to podle slovníkového významu daných hesel¹³⁵:

Respekt

Defenzivní: stát se terčem, (zásah) do srdce

Neutrální: strategie, udržet si pozici, boj, vládnout, faktor překvapení, nepřátelství, střetnout se, plán, vládce, ztrácet sílu, triumf, poteče krev, zbraň, hádka, vyjednávat, mít se na pozoru

Ofenzivní: umazat ztrátu, útok, soupeř, vyzývatel, vyrovnat síly, potrestat, likvidovat, udeřit, napadnout

Echo

Defenzivní: poražený, ochránit, poražený, hájit, zachránce, obhájce, bránit, hájit (2*), stát se terčem útoků, bránit, obhájit

Neutrální: vítězství (2*), tábor, střet, smířování, moc, plán (2*), vládnout, riziko

Ofenzivní: vyhrožovat, hrozit, vyhrát, osvobodit, rozdmýchávání konfliktů, nesmířit, překonávat obavy, porazit, sok, vyzývatel, puč, hrozit

Pro názornější pochopení, kterým směrem tato metafora posouvá původní význam slov, je třeba znát jejich primární významy (vhodnější je po našem soudu v tomto případě používat označení *významová skupina*, v následujících dvou příkladech ponecháme ještě termín *význam*, poté se na konkrétním materiálu pokusíme vysvětlit, proč je z našeho pohledu vhodnější užití termínu *významová skupina*), které k němu byly v metafoře přiřazeny. Začneme zde například s větou z článku Respektu *Prezidentské eso*:

¹³² Tamtéž.

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ Tamtéž.

¹³⁵ SSČ a SSJČ (<https://prirucka.ujc.cas.cz/>).

„Babiš, jak známo, *vládne* v současnosti bez důvěry...“,¹³⁶

Zde máme slovníková hesla:

- *vládnout*

„SSČ

vládnout ned. (čin. -dl, rozk. vládní, i po- u význ. 1, 2, bud. povládnu, budu vládnout; v. po-) 1. *být panovníkem, panovat 1; vykonávat vládu*: Václav IV. vládl 41 roků; vládnout zemi, národům; země, v níž vládne král¹³⁷

SSJČ

vládnouti (kniž. a zast. vlásti Čech, Ner. aj.) ned. (min. -dl, podst. -dnutí) 1. (~; komu, čemu; nad kým, čím; čím) *být panovníkem, mít, vykonávat vládu (ve význ. 2) nad někým, něčím vůbec; panovat 1, ovládat 2; mít vedení, řízení něčeho vůbec*: v. v mnoha zemích, nad mnoha zeměmi, národy; v. lidu, zemi; v. zemi (Jir.), vládnutí; pomocí násilí, strachu a hrůzy nemělo nikdy dlouhého trvání (Gottw.)...¹³⁸

Na základě slovníkového hesla můžeme vidět, jakým směrem se význam původní skutečnosti posunul a jak výrazně ji proměňuje. Nemusí se jednat výhradně o změnu skutečnosti, mnohdy je posunutí významu v konotační rovině. Denotát i po užití metafory zůstává stejný, nicméně s odlišnými – mnohdy emocionálnějšími – konotacemi. Tímto jevem – jakožto možným prvkem bulvarizace – se pak zabýváme na konci kapitoly.

Skutečnou míru zkreslení si zcela uvědomíme až po srovnání dvou entit: slova, které je v metafoře použito jako nositel přeneseného významu, a denotátu. Uvědomíme-li si, jaké konotace obsahuje slovo *vládnout*, jež nám nabízí slovníkové heslo, fikční svět věty¹³⁹ pak dostane specifickou perspektivu nahlížení. V tomto konkrétním příkladu funguje syntaktické pravidlo přisuzování, které vztahuje významy slovesa, které se nachází na pozici přísudku, k celé větné struktuře. Jelikož se přisuzování týká výlučně podmětu, konotace obsažené v

¹³⁶ Kundra, O., Brolík, T.: Prezidentské eso, Respekt, 2, s. 14.

¹³⁷ <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=vl%C3%A1dnout>

¹³⁸ <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=vl%C3%A1dnout>

¹³⁹ Literárněvědný termín, který je užíván primárně v odborných pracích o umělecké literatuře. V práci tak nakládáme s analyzovanými články jako s literárním textem. Tento termín jsme vybrali z důvodu absence na nárok pravdivosti, faktičnosti či objektivnosti článků, což podstatně usnadňuje popis naší práce. Nejsme z tohoto důvodu totiž nuceni ohlížet se na obsah, ale především na formu.

přísudku *vládnout* tak přecházejí na subjekt věty (*Babiš*). Podmět se nám tím váže na významy jako například:

Václav IV. vládl 41 roků; vládnout zemi, národům; země, v níž vládne král, být panovníkem, ovládat, vládnutí; pomocí násilí, strachu a hrůzy nemělo nikdy dlouhého trvání (Gottw.)

Podmět se tak v jedné větě jednoduché dostane do pozice, kdy je s těmito významy ztotožněn a skrze ně nahlížen:

„Babiš“ vládl..., země, v níž vládne „Babiš“, „Babiš“ jako někdo, kdo vládne pomocí násilí, strachu a hrůzy...

Zde je patrná další dimenze funkce metafory. Nevztahuje se pouze ke slovu, které nahrazuje, ale díky syntaktickému větnému systému je schopna ovlivňovat celou větu. Přisuzovat z pozice jednoho slova, které je metaforou, významy slovům dalším – větě, části textu, celému projevu.

To, jakým způsobem je možno lidskou mysl pomocí slov ovlivnit, jsme viděli na výše uvedených příkladech psychologických experimentů. Je proto zřejmé, jak snadno lze metaforou změnit perspektivu náhledu na skutečnost. Pokusme se to demonstrovat na dalších příkladech. V člancích Respektu máme lexikum *útok*, slovo spadající do sémantického pole *zápasu a boje*:

„...návštěva čínského prezidenta totiž přinesla od roku 1990 nepoznaný útok na svobodu slova...“¹⁴⁰

- „Útoky ostatních politiků na něj coby favorita Babišovi neuškodily.“¹⁴¹

„Vzhůru do útoku.“¹⁴²

- útok

„SSČ

útok, -u m (6.

mn. -cích)

1. voj. napadení, přímá bojová akce k zničení nepřítele: ozbrojený útok; povel k útoku;

¹⁴⁰ Švehla, M.: Co nám vadí na prezidenství Miloše Zemana, Respekt, 2, s. 24.

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² Kundra, O., Brolík, T.: Prezidentské eso, Respekt, 2, s. 14.

podniknout, odrazit útok; dobýt pevnost útokem

SSJČ

útok, -u m.

(6.

mn. -cích)

1. vojenské napadení někoho, něčeho, přímá bojová akce ke zničení nepřítele; zahájení n. podnícení války; vpád, agrese...¹⁴³

Čínský prezident se tak nikoli aktivně, ale pasivně (skrze svoji návštěvu) díky metafoře stává útočníkem, který má na svědomí ohrožení svobody slova. Autor článku zde zároveň užívá prostředek *deagentizace* podmětu, kdy odsouvá agens (osobu prezidenta), coby přímého aktéra fikčního světa věty, do pasivní pozice, která ho však nezbavuje odpovědnosti, zároveň ale umožňuje zahrnout do skupiny aktérů nekonečné množství známých i anonymizovaných entit. Prezident se tak stává někým, kdo je nepřímo, pasivně zodpovědný za *útok na svobodu slova*. Použijeme-li opět oba slovníky k přesnému popisu, jakých vlastností činnost prezidenta nabývá, dostaneme se k tomu, že čínský prezident nepřímo:

napadl svobodu slova, stál za bojovou akcí ke zničení svobody slova, za povelém k útoku na něj, za podnícením války proti svobodě slova, za vpádem proti svobodě slova, za agresí proti svobodě slova.

Slovní zásoba z kategorie boje a zápasu nám stejně jako v prvním příkladu eskaluje vnímání určitého jevu, zde blíže neurčené činnosti čínského prezidenta (označené vágním pojmem návštěva) a staví ho do perspektivy agresora, útočníka.

Je to zároveň názorný příklad toho, jak je metafora užitečná a jak moc usnadňuje komunikaci. Pokud si zkusíme představit komplikovanost celé situace, co všechno musel prezident dělat, aby nějakým způsobem omezil svobodu slova, kdo všechno mu mohl být v této činnosti nápomocen a v jaké míře. Pokud toto všechno vezmeme v potaz a ještě budeme uvažovat o tom, že si v mnoha aspektech nemůžeme být jistí, zda jsou naše informace správné, je téměř nemožné situaci čtenářům popsat tak, jak by odpovídala skutečnosti. Použijeme-li ale metaforu, tak jak se tomu stalo v tomto případě, stačí nám jedna věta – byť při zevrubnějším rozboru sebevágnejší – abychom čtenářům požadovanou skutečnost sdělili.

V následujícím příkladu (*střet, střetnout se*) máme složitější situaci než v předešlých

¹⁴³ <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=%C3%BAtok>

případech. V nich bylo zjevné, jak mechanismus funguje a že jedno slovo přenáší své významy na slovo druhé.

Většina slov ve slovní zásobě jakéhokoli jazyka má několik významů, tyto významy jsou povětšinou rozdělitelné na další „podvýznamy“, které se mnohdy liší pouze v detailech, z tohoto důvodu je podle našeho názoru lepší mluvit o významových skupinách a až následně o jejich jednotlivých významech. (Tak jako ve slovníku SSJČ u slova *střet* nacházíme dvě významové skupiny, označené čísly 1 a 2, a jednotlivé významy označené slovně, např. u významové skupiny 1 je to *střetnutí, setkání*; u významové skupiny 2 *srážka, boj, střetnutí, spor, rozepře*.) Problematičnost významových skupin při užití metafor pak nastává při procesu recepce, kdy je význam ještě více posunut. Jedná se vlastně o dvojí posunutí významu. Nejprve samotnou metaforou (což je úmysl autora, nebo alespoň uzuálního stavu komunikace: strana produktora) a následně ještě nesprávným výběrem významové skupiny (což je záležitost procesu recepce: strana recipienta).

Zatímco u slova z prvního příkladu *vládnout* je na základě jak kontextu, tak výrazně převažující dominance primární významové skupiny zřejmé, že ji čtenář stěží zamění za další významové skupiny téhož slovesa, v následujícím případě je záměna významových skupin pravděpodobná. Není totiž možné si pomoci kontextem ani zvážit pravděpodobnost významových skupin na základě jejich dominance. Ani jedna výrazně nepřevažuje. Zde je třeba dodat, že kontext a dominance spolu souvisí. Je to kontext, který se podílí na aktivaci té či oné významové skupiny. Pokud bychom vyjádřili proces přenosu významové skupiny poměrově, v případě slovesa *vládnout* by se jednalo o 1:1, tedy o přenos jedné významové skupiny jednoho slova na druhé slovo s jinou jednou významovou skupinou. V následujícím případě je ale situace komplikovanější, jednalo by se o poměr 2:1. Mechanismus metafory zde totiž nabízí výběr ze dvou významových skupin.

Slovníkové citace ke slovům *střet* a *střetnout se*:

- *střetnout se, střet*

„SSČ

střet, -u m kniž., publ. *střetnutí*: politický střet; střet zájmů

SSJČ

střet, -u m. (6. j. -u) řidč. kniž. a bás.
1. *střetnutí, setkání* 2: očí s. (Čech); jít v s., přen. (Heyd.) *vycházet vstříc*
2. *srážka* 2, *boj* 1, *střetnutí*; zř. *spor* 1, *rozepře*: krvavý s. (Čech); - generační střety názorů *kolize*¹⁴⁴

Významové skupiny jsou tedy následující:

- 1) *střetnutí, setkání* 2: očí s. (Čech); jít v s., přen. (Heyd.) *vycházet vstříc*
- 2) *srážka* 2, *boj* 1, *střetnutí*; zř. *spor* 1, *rozepře*: krvavý s. (Čech); - generační střety názorů *kolize*

První skupina nese význam střetu jako *setkání (se), potkání (se), vycházení vstříc*. Implikuje pozitivní konotace. Druhá skupina pak významy spíše negativní: *srážka, boj, spor (krvavý), rozepře, kolize*. Ve větách citovaných níže se pak pokusme dosadit do přísudku, který je metaforou, obě významové skupiny.

„A snahy o regulaci finančních trhů a bank se sice nejprve *střetly* s podobnou mírou *nepřátelství*...“¹⁴⁵

Proč je podstatné vědět, která významová skupina je ta, jež je vybrána autorem? Zatímco první významová skupina, jež v sobě zahrnuje pozitivní konotace, nemá ve svých významech obsažené konsekvence pokračování, vyústění, druhá skupina je má. Logicky se počítá s tím, že významy jako *spor (krvavý), srážka, střetnutí, boj* vyústí na základě svých negativních konotací v pokračování či eskalaci. Při čtení věty „A snahy o regulaci finančních trhů a bank se sice nejprve *střetly* s podobnou mírou *nepřátelství*...“, tak nevíme, zda se jedná pouze o to, že reakce na snahy o regulaci vyvolaly určitou míru nepřátelství (potkaly ji a nic víc), nebo celá situace eskalovala a obě strany se dostaly do vzájemného konfliktu, který původní „střet“ přerostl do mnohem závažnějších důsledků. Zkrátka nevíme, jaký typ konsekvence následoval.

Metafora boje jako prostředek bulvarizace

¹⁴⁴ <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=st%C5%99et>

¹⁴⁵ Lauder, S.: Pan Uhlazený, Respekt, 2, s. 32.

Vytvoření tohoto typu perspektivy, ze které se politika nahlíží optikou boje, je zajímavé i z motivačního hlediska. Obě média ji užívají opakovaně a podobně, přitom se – jak bylo řečeno výše – ideově neshodují. Otázka po interpretaci výskytu tohoto typu metafory nás vede k úvaze, jestli i na této – seriózní – úrovni nelze uvažovat o společném základu – navzdory ideovému rozdílu na škále liberalismus-konzervatismus. Při tak hojném počtu výskytů, který přisuzuje politice charakter boje/zápasu, se nelze ubránit myšlence bulvarizace: sofistikovane skryté v metaforách, přesto bulvarizace. Pokud si uvědomíme, jakou funkci v textu tento typ metafory má a srovnáme ji s charakteristikou funkcí bulváru, mohla by to být možná odpověď. Například, že „...jazyk není spisovný, pracuje s emotivními výkřiky ulice.“¹⁴⁶ V Respektu ani v Echu doslovné „výkřiku ulice“ nenalezneme, ale pojmenování těchto bulvárních prostředků jako výkřiků, které se snaží být emotivní a zároveň emoce vzbuzovat, nás vede k tomu, že ne veškerá snaha skrze emoce zaujmout adresáta musí být vedena exaktně pomocí „výkřiků z ulice“. Postačí, že se původnímu jevu přisoudí charakter entity, jež je schopna vzbuzovat silnější emoce než entita původní: zde politika či politické procesy jako entita původní a entita boje, zápasu (války) jako entita sekundárně přiřazená.

Podíváme-li se dále na definici bulváru, odhalíme další styčné body, které vysvětlují výskyt tohoto typu metafory. Bulvár seznamuje lidi, „kteří většinou moc nechtou, s nejdůležitějšími politickými problémy v přiměřeně zjednodušené formě [...] Za čtvrté kanalizují neukojenou potřebu po krvi a sexu u některých skupin obyvatelstva. [...] Filozoficky lze říci, že bulvár pracuje s aktualitou a napětím [...] Proto lze také říci, že bulvár je založen na transféru emocí místo informací...“ Bulvární praktiky a bulvár samotný byl natolik silný, že ve střeoevropském prostoru, kde nebyla tradice prestižních novin „...proměnil praktiky všech médií. Vzhledem k těmto posunům na mediální krajině se zrodil nový novinový formát, popnoviny, které se tváří jako prestižní noviny, ale míra zjednodušení, titulky, velikost fotografií a jazyk se již zřetelně přibližuje bulváru.“¹⁴⁷

Ono zjednodušení se zde neodehrává klasickou „křiklavou“ bulvární formou, tzn. explicitně, ale pomocí metafory. Právě v důsledku jejího zjednodušování či zkreslování je na místě uvažovat o metafoře jako o možném prostředku bulvarizace.

V tomto případě se jedná převážně o ustálené metafory, které svým mechanismem umožňují lépe ilustrovat a vykreslit komplexnost a složitost popisované skutečnosti. Představení politického systému i politické praxe jako zápasu a boje činí z tohoto

¹⁴⁶ https://neviditelnypes.lidovky.cz/spolecnost/media-bulvar-to-neni-nadavka.A071031_205744_p_spolecnost_wag/tisk

¹⁴⁷ https://neviditelnypes.lidovky.cz/spolecnost/media-bulvar-to-neni-nadavka.A071031_205744_p_spolecnost_wag/tisk

komplikovaného denotátu podstatně jednodušší koncept. Je to na první pohled dobrý příklad, jak může metafora skutečnost zjednodušit a napomoci k jejímu snazšímu pochopení. Pro ilustraci několik příkladů:

Echo:

„Levicově liberální média píšou o *vítězství* globalizace, před jejímiž důsledky Trump sliboval Američany *ochránit*. Sepisují seznamy *vítězů a poražených*, kdy se *na předních místech* první skupiny objevují velké firmy a bohatí lidé – a mezi *oběťmi* chudé a menšiny.“¹⁴⁸

- „Konzervativní média naopak referují o *vítězství střední třídy*.“¹⁴⁹

- „Právě americké firmy jsou největším *vítězem* trumpovské reformy.“¹⁵⁰

- V Respektu „V létě *padl* kabinet Petra Nečase...“¹⁵¹

- „...kabinet Andreje Babiše může *vládnout* i bez důvěry.“¹⁵²

- „Jiří Drahoš zatím *s náskokem vede*...“¹⁵³

Přestože jistě nebylo hlavním cílem metafory bulvarizovat původní skutečnost, ale pouze ji určitým způsobem popsat, bulvarizační tendence – ať už jim přisuzujeme sekundární roli, či nikoli – jsou patrné. Vedle možného zjednodušování denotátu přisuzuje emocionálnější konotace, než kterými ve skutečnosti tento denotát disponuje. Z tohoto důvodu se vracíme k otázce, do jaké míry je metafora bulvarizačním prostředkem. Vzhledem k naplnění některých jejích charakteristik – zjednodušování, emocionalita – spatřujeme bulvarizaci jako jednu z jejích funkcí.

- „Trumpova nabídka na repatriaci zisků přichází ve chvíli, kdy EU *hrozí* novými daněmi pro Google a spol...“¹⁵⁴

- „Nová sazba 21 procent u firemních daní je totiž pro americké společnosti globální daní, před níž už *nebude možné nikam uniknout*.“¹⁵⁵

- „Evropská komise udělala to, čím *vyhrožovala*.“¹⁵⁶

¹⁴⁸ Zlámalová, L.: Trump vyrazil ve stopách Reagana, Echo, 1, s. 14.

¹⁴⁹ Tamtéž.

¹⁵⁰ Tamtéž.

¹⁵¹ Švehla, M.: Co nám vadí na prezidenství Miloše Zemana, Respekt, 2, s. 24.

¹⁵² Tamtéž.

¹⁵³ Kundra, O., Brolík, T.: Prezidentské eso, Respekt, 2, s. 14.

¹⁵⁴ Zlámalová, L.: Trump vyrazil ve stopách Reagana, Echo, 1, s. 14.

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ Zlámalová, L.: Poslední strana, Echo, 2, s. 58.

- „Slováci na poslední chvíli z *trestané* skupiny vypadli.“¹⁵⁷
- „Německý eurokomisař Günther Oettinger se nezvykle upřímně rozhovořil o tom, proč *trestem* za nepřijetí migrantů pro Polsko a Maďarsko nebude omezení dotací.“¹⁵⁸
- Naopak Respekt se snaží vyvracet perspektivu trestu a eliminovat tak negativní konotace přiřčené metaforou, snaha odstranit tento prvek bulvarizace tak vyjevuje ideovou rozdílnost obou médií:
„V případě Polska nejde o trest, ale o sebezáchovu.“¹⁵⁹
- V Respektu: „...návštěva čínského prezidenta totiž přinesla od roku 1990 nepoznaný *útok na svobodu slova*...“¹⁶⁰
- „Následně Horáček napadl volbu komunistické mlátičky Zdeňka Ondráčka...“¹⁶¹
- „Útoky ostatních politiků na něj coby favorita Babišovi neuškodily.“¹⁶²
- „Kritikům lynč a zostuzení“¹⁶³
- „...Zeman využíval oslavy státních svátků k vyřizování svých osobních účtů.“¹⁶⁴
- „...štvát proti běžencům, islámu a obecně cizincům...“¹⁶⁵

Metafory v zobrazení Evropské unie

Uváděné metafory jsou z článků, jež pojednávají o tématu Evropské unie. Přestože nemusí být toto téma v textu tématem primárním, výskyt metafor ve fikčním světě, v němž se nachází i téma EU, se podílí skrze strukturu fikčního světa článku i na obrazu Evropské unie samotné. Metafory tak vytvářejí širší základ pro konstrukci fikčního světa, jež obsahuje navzájem propojené komponenty, které samy o sobě nemusejí být čteny jako informace vztahující se k EU, avšak v kontextu článku či série článků mohou participovat na jejím konečném mediálním konstrukturu.

Metafory, které participují na určitém tématu, bychom proto mohli kategorizovat podle „míry distance“ od daného tématu, to by bylo naším kritériem participativnosti. Vedle prostředků – metafor – širšího základu zde vymezujeme prostředky – metafory – užšího

¹⁵⁷ Tamtéž.

¹⁵⁸ Sulovská, L.: Echo týdne, Echo, 2, s. 6.

¹⁵⁹ Brolík, T.: Názory a pravidla, Respekt, 1, s. 12.

¹⁶⁰ Švehla, M.: Co nám vadí na prezidenství Miloše Zemana, Respekt, 2, s. 24.

¹⁶¹ Kundra, O., Brolík, T.: Prezidentské eso, Respekt, 2, s. 14.

¹⁶² Tamtéž.

¹⁶³ Švehla, M.: Co nám vadí na prezidenství Miloše Zemana, Respekt, 2, s. 24.

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ Tamtéž.

základu. Do této skupiny patří metafory, které se explicitně vztahují k EU. Nejsou pouze součástí celkové struktury fikčního světa tak jako jazykové prostředky ze širšího základu, ale navíc se doslovně na instituci Evropské unie váží. Tyto dva typy metafor se tedy řadí do struktury, která je hyperonymicky spjata s Evropskou unií, přičemž širší metafory nepřímo, užší metafory zcela otevřeně.

Posledním typem metafory podle participativnosti na mediálním konstruktu jsou metafory, jež ani nespádají do tematické struktury EU. I přes tento fakt by ale nebylo na místě tyto metafory úplně vyčlenit z možného vlivu na konstrukt EU. Otázkou u těchto metafor tedy je, zda i mimo strukturu, ale přesto jako součást fikčního světa textu/článku nemají alespoň v omezené míře podíl na mediálním konstrukt. Domníváme se, že ano. Mechanismus metafory nefunguje tak jako u prvních dvou typů přímo, ale zprostředkovaně – skrze zprostředkovávající prvek. Pomocí určitého objektu ve fikčním světě článku, kterému jsou přiřčeny metaforami různé charakteristiky. Tyto metafory se nijak nevztahují k tématu Evropské unie, vztahují se pouze k onomu zprostředkovávajícímu prvku. Utváří jen jeho mediální konstrukt.

Jak tedy mohou tyto metafory ovlivňovat výsledný konstrukt EU? Zprostředkovávající prvek je navázán na tematickou strukturu Evropské unie. Nemusí být vůbec její součástí, může stát úplně mimo ni, ale v určitý moment je dán do konkrétní souvislosti s EU. Tímto krokem se vytváří vztah mezi oběma entitami. A – nejen – metaforami vytvořený kontrast tohoto vztahu pak spoluutváří mediální konstrukt samotné Unie. Důležitou složkou tohoto mechanismu je i fakt, že proces zprostředkování nemusí nutně fungovat v rámci jednoho článku, ale intertextově.

Pokusíme se v této kapitole ilustrovat na několika příkladech funkci metafor jak širšího, tak užšího základu. Poté provedeme srovnání mediálních konstruktů obou týdeníků. Pro názornější ilustraci si použité metafory rozdělíme do několika tematických skupin. Tyto skupiny budou kopírovat hlavní témata analyzovaných článků. V nich se pak pokusíme uvést metafory ze širšího základu. Metafory užšího základu uvedeme samostatně:

Tematické skupiny:

Prezidentské volby

Toto téma bylo velmi výrazné, přesto nebylo možné z textů Respektu vybrat metafory, jež by přímo zapadaly do tematické struktury Evropské unie. Vyčlenili jsme ji tedy jako kategorii, na

kteřé se pokusíme ukázat třetí typ metafory podle participativnosti.

Zprostředkovávajícím prvkem je v tomto případě osoba prezidenta *Miloše Zemana*. Níže jsou vypsány příklady metafor podílející se na jeho mediálním konstruktu:

„*Faktor překvapení* Přímá volba prezidenta se v Česku koná podruhé...“¹⁶⁶

„Nezměrné pití alkoholu se pak stalo věrným průvodcem celého Zemanova prezidenství a také *terčem* lidového posměchu.“¹⁶⁷

„Především ale Zeman *obhajoval* násilné zabrání Krymu a *výpady* ruské armády na východní Ukrajinu.“¹⁶⁸

Faktor překvapení je označení obecnějšího typu a vztahuje se primárně k přímé volbě prezidenta, nikoliv k Zemanovi samotnému. Je však zjevné, že výsadním reprezentantem a plodem *faktoru překvapení* bude právě stávající prezident. Byl to totiž on, koho tento „faktor“ vynesl na prezidentskou pozici. On je hlavním beneficentem tohoto jevu – jevu, který s sebou nese negativní konotace *náhody*, *štěstí*, a tím v konečném důsledku i *nezaslouženosti* úřadu, protože podle textu je proces voleb spojen s překvapením, a tak do úřadu může být zvolen i člověk zcela nekompetentní.

Druhá citovaná věta je – co do významů – předimenzovaná¹⁶⁹. Zemanova alkoholová konzumace se stala *terčem* lidového posměchu. Jedná se v souvislosti s rozvíjejícím přívlastkem neshodným a na něj vázaným přívlastkem shodným o ustálenou metaforu, její čtení může být tedy – byť drobným posunutím původního významu – ne zcela čitelné. Každopádně lexém *terč* stále vyjadřuje zacílení na konkrétní bod, který je třeba – pohybuje-li se stále na poli konceptuální metafory zápasu a boje – zasáhnout, neboť každý *terč* už ze své podstaty slouží k tomu, aby byl zasahován: Být zasahován je jeho podstatou a smyslem. Intenzifikace po našem soudu tkví v tom, co naznačuje použitá metafora, a to, že jedním z účelů alkoholové konzumace prezidenta je být „zasahován posměchem“. Další problematičnost tkví v přirovnání, že je *terčem lidového posměchu*. Přívlastek shodný kvantifikuje produktora posměchu, čímž posuzuje Zemanovo chování, jednoduše řečeno: čím větší kvantita, tím jistější to je. A pokud si to myslí celý lid, neboť to je jeho posměch, jistota je vysoká.

¹⁶⁶ Kundra, O., Brolík, T.: Prezidentské eso, Respekt, 2, s. 14.

¹⁶⁷ Švehla, M.: Co nám vadí na prezidenství Miloše Zemana, Respekt, 2, s. 24.

¹⁶⁸ Tamtéž.

¹⁶⁹ Tento termín (*intenzifikace*) užíváme pro vyjádření výrazného zveličení významu, které je způsobeno metaforou.

V této kapitole se věnujeme konceptuální metafoře *zápas/boj*, nelze se bohužel na prostoru diplomové práce věnovat všem metaforám, a tak se na tomto místě ještě stručně zmíníme o typově jiné metafoře této věty, která ovšem s analyzovanou problematikou úzce souvisí a jež se rovněž podílí na její intenzifikaci. Zemanův mediální konstrukt je často utvářen skrze jeho konzumaci alkoholu, kterou se ani sám prezident nijak netají a jež byla příčinou nejednoho společenského *faux-pas*. Vedle chybné kvantifikace, již je metaforizace koneckonců častou příčinou, ve slovním spojení *lidového posměchu*, se ve větě objevuje ještě další příklad tohoto typu zkreslení. Metafora požívání alkoholu jako *věrného průvodce celým Zemanovým prezidentstvím* nejenom tuto činnost shodným přívlastkem velmi silně intenzifikuje, ale metaforou *průvodce* i personifikuje, čímž jí přidává další významy, které opět adresáta vedou ke zkreslující interpretaci. Jakým způsobem tento mechanismus funguje? Podívejme se na slovníková hesla:

„SSČ

průvodce, -e m

1. (živ., 5. j. -ce) *kdo někoho doprovází*: slepec se svým průvodcem [...]

SSJČ

průvodce, -e m. (živ., 5. j. -ce) (**průvodkyně**, -ě ž., 2. mn. -yň, -yní)

1. *kdo někoho doprovází; společník*: slepec se svým p-m; pes, jeho věrný p.; přen. kniha se mu stala nezbytným p-m života...¹⁷⁰

Primárním významem lexému *průvodce* je někdo, kdo druhému pomáhá udávat nebo přímo udává směr. Spisovný slovník jazyka českého přitom popisuje i možnost vnímat význam slova přeneseně: Něco, co má dotyčný stále či často při sobě nebo věc, která mu je hodnotným životním průvodcem. Lexém užitý v článku je životné maskulinum, jedná se tedy o personifikaci. V přeneseném smyslu slova se jedná o osobu, která prezidenta Zemana neustále během jeho prezidentství doprovází a zároveň mu udává směr. Skrze jediné slovo tak dostává Zemanova osoba dva nové výrazně umocněné významy: jednak se jedná o někoho, kdo je neustále doprovázen, veden – není tedy schopen vlastní činnosti a je pro něj nezbytné mít někoho, kdo mu pomůže, a jednak o někoho, kdo tak se sebou činí pravidelně, ne-li pořád. Celá

¹⁷⁰ https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=pr%C5%AFvodce_1

metafora tak míří k otázce kompetentnosti, je-li prezident Zeman schopen vykonávat svoji funkci, pokud tak hodně pije. A tento význam pasivity, kde se Zeman nechává alkoholem vést – ovládat, je oním stěžejním významem, kterým metafora Zemana jako zprostředkovávající prvek vykresluje. Kvantifikační přívlástek ve spojení *nezměrné pití* pak už jen potvrzuje intenzifikaci celé věty.

Do tohoto momentu jsme si všímali především osobnostní složky. Věty, které jsme analyzovali, se vztahovaly výhradně k charakteru Miloše Zemana. Vytvářely jeho konstrukt pomocí dvou postupů. Jednak se vztahovaly k jeho osobnostním – ne příliš lichotivým – stránkám, jednak tyto stránky pomocí různých jazykových prostředků – v našem případě zejména metafor – umocňovaly.

V dalším příkladu je konstrukt českého prezidenta tvořen jinak. Tentokrát se využívá politická rovina. Opět zde platí obdobné problémy v přesnosti zobrazování skutečnosti jako u předchozích metafor: zvýšená intenzita výroku a jeho zkreslující potenciál. Text zde „pracuje“ se čtenářem pomocí intertextových vazeb a opět – jako vždy u metafor – se sémantikou původního významu slovesa.

Ve větě, kde se používá dnes již ustálená metafora *obhájit* (z původního významu obhájit se či někoho či něco před soudem, porotou atd.) je intenzita činnosti zvýšená jedním z významů v původním významu slova.

„SSČ

obhájit dok. *prokázat (proti možným námitkám) správnost, oprávněnost ap.*: obhájit své názory, právo; obhájit klienta, obžalovaného; obhájit se proti nařčení *ospravedlnit se*; obhájit se před soudem;

[...]

SSJČ

obhajovati (†ohajovati) ned. *k obhájiti*: o. své názory, postavení, svou práci; práv. *hájit obviněného před soudem...*¹⁷¹

Pokud se obhajuje něco před soudem – člověk nebo myšlenka – jedná se výhradně o seriózní akt, ve kterém se využívá všech možných – dovolených – prostředků k ospravedlnění/očistění vlastního postoje, s čímž souvisí ten významový rozměr, že obhajoba se nemusí rovnat

¹⁷¹ <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=obhajovat>

s obranou určitého jevu, který si to objektivně zaslouží. Naopak! A to se vztahuje i k tomuto případu. Tyto významové aspekty jsou pak metaforizací přeneseny do analyzované věty. Miloš Zeman brání myšlenku, která by obhajována být neměla: *násilné zabránění a výpady ruské armády na východní Ukrajinu*. Na tomto místě začíná fungovat mechanismus intertextuality, který pomáhá čtenáři, jenž s největší pravděpodobností zná názorovou orientaci redakce Respektu na konfliktní situaci na Krymu a na východní Ukrajině, s výběrem významů slovesa. Jeho interpretace se tím stává mnohem snazší, stejně jako vytváření Zemanova mediálního konstruktů. Zeman se stává obhájcem strany, která se provinila proti mezinárodnímu právu, čímž vědomě obhajuje právně i morálně se provinivšího.

Bez mechanismu intertextuality by nebyla věta tak snadno vyložitelná. Představme si například, že by intertextualita přinášela čtenáři opačný výklad: *obyvatelé Krymu trpí pod ukrajinskou nadvládou a je třeba jim pomoci*. Věta by se pak interpretovala mnohem obtížněji.

V předcházejícím textu jsme se pokusili na několika příkladech ukázat, jak funguje mechanismus metafory v konstrukci Zemanova mediálního obrazu. Byl to první krok k tomu, abychom se dostali k tezi o participativnosti metafor, kterou jsme popsali v úvodu této kapitoly. Nejdůležitějším aspektem v tomto mechanismu je mediální konstrukt Miloše Zemana (jako příklad jednoho z mnoha) a intertextualita, která vytváří strukturu navzájem na sebe působících konstruktů. Tak můžou jazykové prostředky vázající se k Miloši Zemanovi zprostředkovaně ovlivnit i mediální reprezentaci Evropské unie.

Zemanův mediální konstrukt je proto důležitý, neboť jeho obsah, jeho charakter v dalším kroku pomáhá vzájemnou interakcí vytvářet mediální představu o EU.

Nutno říci, že Zemanův mediální konstrukt – jak bylo popsáno výše – rozhodně není pozitivní. Pokud se – ať už v jednom textu či intertextuálně – dostanou tyto konstrukty do interakce, vyvolá to na základě kontrastu významový posun. V tomto případě především směrem k pozitivnějším konotacím na straně EU.

Širší základ

V této části textu budeme analyzovat metafory, které se váží nepřímo k Evropské unii. Jedná se o metafory, které se nevyskytují v přímé vázanosti na fenomén EU, ale k působení na její mediální konstrukt již nepotřebují zprostředkovávající objekt. Dostávají se tedy do vztahu s objekty, které adresát bez větších obtíží identifikuje jako entity související s Evropskou unií,

čímž se podílejí na jejím mediálním obrazu. Metafory tohoto typu jsou rozděleny do několika tematických skupin:

Situace v Polsku a Maďarsku

K situaci v Polsku a Maďarsku, kterou EU řešila, se vztahovala mediální pozornost poměrně často. Metafory boje/zápasu, které se v tomto tématu podílely na mediálním konstruktu Unie, opět nabývají stejných nedostatků v zobrazování skutečnosti jako ty v předešlé kapitole. V Respektu se tak můžeme dočíst, že „...odepření peněz zemím, které *ohrožují* justici nebo pokřívají státní právu, není *trest*...“¹⁷² Vyskytují se zde dvě metafory. Tou první je sloveso *ohrožovat*:

„SSČ

ohrozit dok. *uvést v nebezpečí*: deště ohrozily sklizeň; cítí se ohrožen; [...]

ohrožovat ned.: být ohrožován na životě

SSJČ

ohrožovati ned. *k ohroziti*: o. na životě; o. národ, bezpečnost, stranickou jednotu“¹⁷³

Podle slovníku můžeme vidět, že sloveso v sobě nese význam rizika zániku. Vztahuje se tedy k samotné existenci určité entity. Text tak upozorňuje na to, že považuje dění v daných zemích za velice nebezpečné vzhledem k samotné existenci obou zmiňovaných institucí. Intenzita významu slovesa je opět zvýšená. Evropská unie je tak tím, kdo vstupuje do tohoto negativního „zhoubného“ procesu a zabraňuje negativním vlivům, zabraňuje ohrožování.

Významovému zkreslení navíc dopomáhá užití metonymie. Podle článku to jsou země jako Polsko a Maďarsko, které ohrožují svou justici a státní správu. Ve výsledku by to ovšem znamenalo, že justice a státní správa, jež jsou elementárními součástmi těchto zemí, chce zničit sebe samotné. Toto synekdochycké zkreslení je obzvláště nebezpečné, protože vytváří mediální konstrukty obou zemí jako států, kde je obyvatelstvo i celý státní aparát orientován nedemokraticky a chová se nezodpovědně. Je to poměrně silná zkreslující generalizace.

Druhou metaforou v textu je slovo *trest*:

¹⁷² The Economist.: Z rozpočtu Evropské unie se brzy může stát zbraň, Respekt, 4, s. 36.

¹⁷³ <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=ohro%C5%BEovat>

„SSČ

trest, -u m *uložená újma za provinění, odplata*: přísný trest; odpykat si trest; odsoudit k trestu odnětí svobody; trest smrti; je to pro mne trest *nepřijemné*; nesmíš jít za trest ven; expr. za trest ti nic neřeknu; [...]

SSJČ

trest, -u m. (6. j. -u) *odplata za provinění postihující provinilce zprav. něj. újmu*: spravedlivý, přísný, těžký t.; zasloužit, odpykat si t.; neujde trestu; t. ho stihne, nemine *odplata*...¹⁷⁴

Text se snaží vyvrátit oponenty tohoto přístupu zažitou představu, že odepření financí je *trestem*. Právě rozšíření odepření financí jako trestu – opět s výrazně vyšší mírou intenzity – vyvolalo zpětnou reakci tuto metaforu vyvrátit. Výše vidíme významy slovesa a i zde přiřazovat rozhodnutí EU k aktům jako je *odplata (za provinění provinilce), trest odnětí svobody, trest smrti* atd. je minimálně nepřiměřeně intenzifikováno.

V této větě nalzáme poměrně zřetelný mediální konstrukt. Evropská unie jako instituce, která dává pozor a kontroluje, aby nedocházelo k ohrožení demokratických mechanismů v jednotlivých státech, a která není tím, kdo trestá (což by znamenalo negativní konotaci). Jsou v tomto ohledu přiřčeny kladné charakteristiky, a to aniž by byl konstrukt narušován jakoukoli negativní tendencí. Ta se v textech s tímto tématem neobjevuje.

Migrace

Dalším rozšířeným tématem je fenomén migrace. Z článků vážících se k tomuto tématu jsou následující metafory boje/zápasu:

„...některým vládám se líbí myšlenka použít rozpočet jako *zbraň*...“¹⁷⁵ (na některé členské státy EU)

Slovo *zbraň* opět významově zesiluje popisovanou skutečnost. Podíváme-li se na slovníkové

¹⁷⁴ <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=trest+>

¹⁷⁵ The Economist.: Z rozpočtu Evropské unie se brzy může stát zbraň, Respekt, 4, s. 36.

definice, vidíme míru intenzifikace významu:

„SSČ

zbraň, -ně ž

1. *nástroj, prostředek užív. pro boj*: sečná, bodná, střelná zbraň; samočinné, chemické, jaderné zbraně; zbraně hromadného ničení; husitské zbraně; umí zacházet se zbraní; vyrazit někomu zbraň z ruky...

[...]

SSJČ

zbraň, -ně ž.

1. *prostředek užívaný v boji*: vojáci chodili beze zbraně; cep sloužil sedlákům za z.; bojovat moderními z-ěmi; umět zacházet se zbraní; na stěnách visely různé zbraně; lovecká, sportovní z.; vyrazit někomu z. z ruky...¹⁷⁶

Přirovnání zbraně – tak jak je slovo definováno slovníky – k omezení rozpočtu některým státům Evropské unie tak opět ilustruje sémantické zkreslení metafor. V tomto ohledu se takto negativně intenzifikovaná skutečnost jeví jako záporný rys mediálního konstrukt. EU jako instituce, která na některé své členské státy používá „zbraně“. Je to ale právě typem participace metafory, že je celá tato skutečnost prezentována odlišně. Díky nepřímé vazbě k fenoménu EU, která je zde synekdochycky zastoupena slovním spojením „*některým vládám*“ jsou tak syntaktickým agentem – vykonavatelem děje – jednotlivé státy a jejich vlády, nikoliv samotná instituce EU. Synekdochycký mechanismus tak zbavuje mediální konstrukt této negativní konotace a přenáší je přímo na jednotlivé státy. Synekdocha tak umožňuje – obdobně jako třeba pasivní slovesné konstrukce – skrýt vykonavatele děje.

V další metafoře je pro adresáta opět důležitá intertextualita. Redakce Respektu není proti omezení financí státům, které odmítají migrační kvóty a považuje to za jedno z možných východisek. Recipient si tak snadno vyloží další metaforu, ve které státy z východní Evropy považují kvóty za *útok* na svá práva:

„Mnohé státy, zejména z východní Evropy, považují kvóty *za útok* na své svrchované

¹⁷⁶ <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=zbra%C5%88>

právo...¹⁷⁷

Označení dané skutečnosti slovem *útok* je samozřejmě rovněž předimenzované – ve smyslu původního významu, který je ovšem stále implicitně zachován i v přeneseném pojmenování. Ve větě tak dochází na základě konstrukce věty a významu přísudku k hodnocení. Nikoli ovšem Evropské unie, ale k hodnocení států východní Evropy. Proč? Jelikož jsou to právě tyto státy samy, které považují jednání Unie za útok, čímž sami vnášejí do tohoto diskurzu výrazně intenzifikovaný pojem, který ale vůbec neodpovídá skutečnosti. Jsou to právě tyto státy, které považují krok omezení financí za krok ohrožující existenci jejich státu (útok). Na základě znalostí, které čtenář získal i intertextuálně, je ale toto přirovnání hodnoceno nepřiměřeně. Mediální konstrukt států východní Evropy, tak nabývá negativního rysu (věční stěžovatelé, neochotní kverulanti atd.). Evropská unie – ač znovu explicitně neuváděna – je zde v neutrální pozici, kdy řeší pouze možná východiska.

Stejné problematiky se dotýká i další metafora. Význam původní skutečnosti je opět silně intenzifikován:

„Proč na ně tedy *neudeřit* přes peníze?“¹⁷⁸

Podíváme-li se na slovníková hesla, poznáme zesílení okamžitě:

„SSČ

udeřit dok. *uhodit*: udeřit psa; — udeřit pěstí do stolu...

[...]

SSJČ

udeřiti dok. (3. mn. -í) *uhodit* 1-9

1. (koho, 4. p.) *ranou, úderem zasáhnout*: padající cihla udeřila chodce; u. koně bičem; strnul, jako by ho udeřil *praštil*; přen. expr. do očí prudce udeřilo světlo reflektoru
[...]

♦ udeřila (naše) hodina *přišla rozhodná chvíle*; ví, kolik udeřilo (část. uhodilo) *na čem je*

¹⁷⁷ The Economist.: Z rozpočtu Evropské unie se brzy může stát zbraň, Respekt, 4, s. 36.

¹⁷⁸ The Economist.: Z rozpočtu Evropské unie se brzy může stát zbraň, Respekt, 4, s. 36.

7. (na koho, co) *podniknout, provést prudký útok, úder; napadnout I, přepadnout I* (koho, co), *zaútočit*; expr. (na koho) *rázně se obrátit (řečí)*: u. na nepřítele *zaútočit*; vojsko udeřilo na tvrz...“¹⁷⁹

Lexém v sobě nese silný významový rys násilnosti. Význam slova ve větě implikuje situaci, kdy je třeba opravdu nutně vyřešit určitý problém – zde problémy s uprchlickými kvótami, a tak je přípustná i „ostřejší“ metoda řešení. Jelikož zde do interpretace opět vstupuje intertextualita a čtenář ví, že je tento krok redakcí schvalován, ví, že se jedná o úvahovou otázku, která opět nabízí jedno z možných východisek. Obdobně jako v předchozí větě i zde je mediální konstrukt EU konstruován jako instituce, která řeší možná východiska a výrazná intenzifikace zde ilustruje názor autora, že je třeba problém skutečně řešit.

V další metafoře je diskuze o migraci označena „*hádkou*“. Nebudeme již doslovně citovat ze slovníků, protože význam tohoto slova je všeobecně znám a znovu potvrzuje intenzifikaci původní skutečnosti:

„*Hádky* o migraci jsou dědictvím krize z let 2015-2016...“¹⁸⁰

Migrace je téma, kde články Respektu často tematizují rozdělení Evropy na západní a východní a každé z nich přisuzují (nejen v tomto, ale i v některých dalších tématech) odlišná světonázorová stanoviska. Parcelují tak Unii na dvě části, intertextuálně redakce Respektu kladněji hodnotí názorovou orientaci západní část EU.

Mediální konstrukt Unie je zde tvořen vedle prostředku metafory a jejím významovým zesílením ještě rozdělením na dvě ideové části, v nichž tu konstruktivnější zastává západní část.

Toto rozdělení EU je akcentováno i samotnou intenzifikací významu. Tak jako v následujících metaforách:

„...o povinnosti *bránit* právní stát *se nevyjednává*.“¹⁸¹ (Francie a Německo se dokáží v určitých věcech shodnout)

Francie a Německo jako zástupci západní části vystoupili s upozorněním, že některé kroky vlád některých východních evropských států budí rozpaky. Tematizace Evropské unie jako dvou

¹⁷⁹ <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=ude%C5%99it>

¹⁸⁰ The Economist.: Z rozpočtu Evropské unie se brzy může stát zbraň, Respekt, 4, s. 36.

¹⁸¹ Tamtéž.

názorových celků je pak opět významově zesílena aktivními kroky jedné strany proti té druhé. Většinou se jedná o západní část vůči východní:

„A potom *napadl* země, jež z evropských dotací financují daňové úlevy.“¹⁸² (Macron napadl především Maďarsko)

Použité sloveso, jež v sobě nese význam agrese, a intenzifikuje tak skutečnost, opět ilustruje zvýšenou potřebu řešit danou situaci.

„SSČ

[...]

napadnout dok. v. t.

napadnout dok. (čin. -dl, podst. -dnutí, u význ. 3 a 4 i -dení)

[...]

3. *k napadat* ned. **2.** *zaútočit*: napadnout sousední stát; letecky napadnout město; napadl ho (s) nožem; — ostře ho v kritice napadl

[...]

SSJČ

napadnouti dok. (min. -dl, trp. -den, podst. -dení, -dnutí, přech. min. -dnuv) *k napadati* (ned.)

1. *padáním se nahromadit; napadat* (dok.): napadl sníh; napadly kroupy; neos. napadlo sněhu, krup; mělo by n. *měl by napadnout sníh*; přen. do slávy napadly stíny

2. *v chůzi těžce došlápnout, sklesnout; dopadnout*: napadne celou tíhou těla na jednu nohu

3. (koho, co) (*náhle, nečekaně, zákeřně*) *přepadnout, zaútočit* (na koho): n. protivníka, nepřítele; letadla napadla válečný objekt; řidč. napadl mě kašel, hlad, úzkost, mdloba; stromy napadené mšicemi...“¹⁸³

Na základě intertextuality již víme, že se jedná o akceptovatelné východisko.

¹⁸² The Economist.: Z rozpočtu Evropské unie se brzy může stát zbraň, Respekt, 4, s. 36.

¹⁸³ <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=napadnout>

Mediální konstrukt Evropské unie je rozdělen na dvě části: východní a západní Evropu, přičemž aktivnější a zodpovědnější je část západní. Východní části EU je přiřčena pozice ne příliš spolupracujícího kverulanta, který si spíše než obecného prospěchu hledí prospěchu vlastního.

Evropské finance

V následující ukázce je opět zdůrazněn aktivní přístup západní části EU. Jedná se o francouzskou strategii vzniku instituce pro eurozónu:

„Žádná taková instituce zatím také nevznikla, ale s přijetím Macronova *plánu* by se to změnilo.“¹⁸⁴ (o vzniku instituce pouze pro eurozónu)

Metafora „*plánu*“ pro celou eurozónu Macronovi implicitně dává status vůdce.

Velmi intenzifikovaná metafora je pak použita v situaci, kdy autor textu popisuje možný průběh jednání o finančním rozpočtu EU:

„Avšak způsob vzniku VFR zaručuje, že *poteče krev*.“¹⁸⁵ (velký finanční rámec pro EU)

Věta s touto metaforou akcentuje, že Evropská unie není jednodílná instituce, ale názorově velmi pluralitní seskupení, jež se stává místem pro realizaci nejrůznějších zájmů jednotlivých aktérů. Diferenciace jednotlivých aktérů – států – je pak potvrzována opakovaně. V následující metafoře se například udržují ve stavu bdělosti některé evropské vlády, aby získaly co největší finanční profit:

„*Na pozoru se však mají* i některé jiné vlády.“¹⁸⁶

A tak mediální konstrukt Evropská unie nabývá v tématu financování podoby pouze jakési platformy pro jednání a prosazování zcela odlišných zájmů národních států:

¹⁸⁴ Šafaříková, K.: A je to tady, Respekt, 3, s. 23.

¹⁸⁵ The Economist.: Z rozpočtu Evropské unie se brzy může stát zbraň, Respekt, 4, s. 36.

¹⁸⁶ The Economist.: Z rozpočtu Evropské unie se brzy může stát zbraň, Respekt, 4, s. 36.

„Ať tak či tak, chystá se urputný *boj*.“¹⁸⁷

Rozdělení na národní státy pak podtrhuje metafora, že každý stát je příjemcem. Každý má tedy své vlastní zájmy:

„...evropský rozpočet nemá *vítěze ani poražené*, pouze 'příjemce'.“¹⁸⁸ (o dohadách kolem evropského rozpočtu)

Mediální konstrukt Evropské unie je utvářen z různých pozic. Jedná se buď o instituci s jednotným názorem, o instituci, která je rozdělena vedví, či pouhou platformu, kde se střetávají zájmy národních států.

Užší základ

Evropská unie

Poslední skupinou podle participativnosti jsou metafory, které se nepodílejí na mediálním konstruktu zprostředkovaně – ať už zprostředkovávajícím objektem či nepřímo – jako předchozí typy metafor, ale vážou se k Evropské unii explicitně, aby tak konstruovali její celkový obraz, nikoli ovšem tak, jak to bylo u metafor s nepřímou „účastí“, kdy se vážaly především k entitám, jež byly s Unií spojeny, nicméně se nevztahovaly přímo k EU jako celku.

Metafory užšího základu nemusejí nutně v jedné větě obsahovat sledované obrazné pojmenování a lexém, jež explicitně označuje Evropskou unii (Evropská unie, Unie, EU, případně i synekdochycké formy jako Brusel atd.)

Synekdochu můžeme vidět použít i polského ministra, který se – podle textu Respektu – vůči EU často vymezoval:

„...svými výroky o 'diktátu Bruselu a Berlína' a snahou *vyhrávat* věcné debaty s německým sousedem připomínkami jeho nacistické minulosti komplikoval vztahy...“¹⁸⁹ (o bývalém polském ministrovi, který byl odvolán)

¹⁸⁷ Tamtéž.

¹⁸⁸ Tamtéž.

¹⁸⁹ Brolík, T.: Povedený týden Jaroslawa Kaczynského, Respekt, 3, s. 27.

Tato jazyková figura, která formálně funguje obdobně jako metafora – zaměňuje pojmenování denotátu, čímž mu přidává nové významy – výrazně přidává, či naopak ubírá pozitivní konotace. V tomto případě slouží mluvčímu k dehonestování Unie označením celé instituce místem, kde se nachází jeho užší vedení – nerozhoduje tedy celoevropská instituce, ale „elitářská“ skupina politiků scházejících se v Bruselu, kteří – použitím synekdochy – nejsou identifikováni jako součást Evropy, ale jako skupina osob, jež pracuje mimo evropský zájem. Ministrova myšlenka je pak doplněna o tezi, že v EU má dominantní vliv Německo, což je opět vyjádřeno dehonestující synekdochou o „*Berlinu*“. Samotné použití synekdochy za účelem manipulace a zkreslení je velmi pestré a má obdobně jako užití metafor na adresáta výrazný vliv.

Co se týče použití metafory *boje/zápasu*, podstatnou je zde opět intertextualita. Čtenář ví, že názorová orientace Respektu je taková, že zastává spíše kladný vztah ke krokům Unie směrem k Polsku a naopak, že některé vládní politické kroky nejsou hodnoceny kladně. Čtení textu z této perspektivy tak naplňuje slovní spojení „*snaha vyhrávat*“ nepřiliš lichotivým významem, který mediálnímu konstrukt ministru přidává malichernou potřebu v diskuzích převýšit svého oponenta, jenž hájí prounijní stanoviska, za každou cenu.

V dalším článku, jež se v Respektu objevil, nacházíme explicitní hodnocení Evropské unie:

„Absolutní *triumf* byrokracie nad *bitevním polem*.“¹⁹⁰

Stejně jako v předchozích případech se i zde objevuje problém Intenzifikace významu. Místo věcného konstatování pozice a přínosu EU ji text kontrastem dvou krajních metafor bez hlubšího významu adoruje.

Metafory z této skupiny dokreslují mediální konstrukt EU stejným způsobem jako metafory z předchozích skupin. Vycházejí tak z kladného hodnocení EU redakcí týdeníku. Evropská unie si zachovává racionální přístup k politickým otázkám v Evropě. Staví se správně k situaci v Maďarsku a Polsku, kde je neprávem a hloupě napadána oponenty. Její samotná existence je pro Evropu klíčovým bodem pro udržení mírové situace. Bez její existence by byla pravděpodobnost válečného konfliktu mnohem větší.

¹⁹⁰ The Economist.: Z rozpočtu Evropské unie se brzy může stát zbraň, Respekt, 4, s. 36.

ECHO – metafory podle participativnosti

Mimostrukturní metafory

Pro zprostředkovávající objekt jsme vybrali – stejně jako v kapitole o textech Respektu – mediální konstrukt Miloše Zemana. Otázkou před samotnou analýzou bylo, nakolik se bude lišit mediální konstrukt Miloše Zemana v Respektu od konstrukt Zemana v Echu.

Předimenzovanými metaforami boje a zápasu představuje Echo svými články Zemana jako někoho, kdo úmyslně (*věnovat se – lexém určený primárně pro volnočasové činnosti, jež člověk vykonává pro vlastní pobavení*) vyvolává konflikty:

„Častěji než *smiřování* se věnuje *rozdmychávání konfliktů*...“¹⁹¹

A nepovedlo se mu ani smířit společnost:

„Zeman společnost *nesmířil*...“¹⁹²

V tomto období byl vykreslen i jako jeden z bojovníků o Hrad. Na rozdíl od ostatních mu ovšem byla přiřčena role obránce již nabyté funkce:

„Současný prezident jde *hájit* svou funkci...“¹⁹³

„... v tomto případě *obhájce* prezidentské funkce Miloš Zeman.“¹⁹⁴

„...když Zeman *obhájí* funkci.“¹⁹⁵

Ale i svojí vlastní osoby. Byl velmi výrazný ve schopnosti v diskuzích „bojovat“ a „bránit svá stanoviska“. Byl to podle Echa jeden z důvodů, proč se Zeman těší takové popularitě:

¹⁹¹ Holub, P.: Kdo jiný než Antizeman?, Echo, 4, s. 6.

¹⁹² Tamtéž.

¹⁹³ Holub, P.: Kdo jiný než Antizeman?, Echo, 4, s. 6.

¹⁹⁴ Tamtéž.

¹⁹⁵ Tamtéž.

„...jejich kandidát mnohokrát své názory prezentoval a *bránil*.“¹⁹⁶

V této tematické skupině článků se vyskytovaly metafory boje a zápasu velice často. Časté užití metafor tohoto typu vedlo k tomu, že byl vytvořen mediální konstrukt voleb jako skutečného souboje, kde jsou soupeři a bojují mezi sebou o vítězství. Níže je vypsáno několik příkladů:

„Kdo chce Zemana *porazit*, musí se prezentovat jako *zachránce* před tímto stylem politiky.“¹⁹⁷

Na základě intertextuality čtenář ví, že Echo s politikou Miloše Zemana nesouhlasí, proto se mu – stejně jako v Respektu – snadněji dešifruje skutečný význam textu. „Tento styl politiky“ není autorem hodnocen pozitivně, a tak je třeba zvýšit intenzitu významů a ze Zemana vytvořit „soupeře“, kterého je možné „porazit“. Ze Zemana se stává „sok“:

„Drahošovi ani jeho *soku* Zemanovi...“¹⁹⁸

Mediální konstrukt prezidentských voleb jako *boje a zápasu* doutváří metafora dalších kandidátů jako *vyzývatelů*:

„Pozici Zemanova *vyzývatele* může posílit...“¹⁹⁹

V textech nalezneme hodnocení Zemanových politických kroků:

„...ale jenom *posílit* svou vlastní *moc* a pokud možno ponížit parlament.“²⁰⁰

Slovní spojení „posílit moc“ vykresluje Zemana jako osobnost toužící po moci a budující ji. Dodatek s ponížením parlamentu ho pak dehonestuje, neboť mu dává význam člověka nerozumného a konfliktního. V další větě můžeme vidět, jakým způsobem je prezidentova snaha označena:

¹⁹⁶ Tamtéž.

¹⁹⁷ Tamtéž.

¹⁹⁸ Tamtéž.

¹⁹⁹ Holub, P.: Kdo jiný než Antizeman?, Echo, 4, s. 6.

²⁰⁰ Tamtéž.

„...sněmovna se pouze jejich vypsáním dokázala prezidentské svévoli *bránit*.“²⁰¹

Zeman jako vykonavatel „svévole“ – své vlastní vůle, jež je prosta nároků na veřejný zájem. Dále je pak popisován jako podporovatel politiků, kteří byli účastni v aféře kolem interních problémů v ČSSD:

„...v říjnu 2013 podporoval organizátory lánského *puče* uvnitř ČSSD...“²⁰²

V další větě je Zemanův konstrukt obohacen o význam stratéga:

„Zemanovi potom nezbude než *plán* předčasně ukončit.“²⁰³

Poměrně často je Zeman vykreslován jako osoba, která drží moc. Je to nikoliv ten, který vládne, ale ten, který umožňuje vládnout:

„Babiše nechá staronový prezident *vládnout*...“²⁰⁴

Diskurzivní Zemanův konstrukt je pak dotvářen významem, že se jedná o nebezpečnou postavu pro demokratický chod státu. Pro tuto funkci se ve veřejném prostoru etabloval termín „antizeman“, který je kvalitativním vyjádřením Zemanova ideálního protikandidáta:

„Jenom *vítězství* Antizemana *ochrání* tuzemskou demokracii...“²⁰⁵

Slovní spojení metafor *boje/zápasu* – „*vítězství*“ a „*ochránit*“ – které míří k takovým hodnotám jako je zachování *tuzemské demokracie*, tak jen výrazně posiluje Zemanův konstrukt směrem k záporným hodnotám.

Metafory širšího základu

²⁰¹ Tamtéž.

²⁰² Tamtéž.

²⁰³ Tamtéž..

²⁰⁴ Holub, P.: Kdo jiný než Antizeman?, Echo, 4, s. 6.

²⁰⁵ Tamtéž.

Na několika příkladech si ukážeme, jak fungují metafory *boje/zápasu* jako metafory širšího základu. Opět je zde velmi důležitý mechanismus intertextuality. Echo je vůči EU kritičtější než je Respekt, což se odráží i v lexikální rovině.

Snaží-li se Echo zdůraznit, že z jeho pohledu Evropská unie, resp. její státy ze vzájemných jednání světových velmocí či z jednání jich samostatných nevyšly příliš úspěšně, zvolí k tomu opět metodu zvýšit intenzitu významu. Méně úspěšné státy se tak díky metaforizaci stávají *poraženými*:

„Mezi *poraženými* jsou i země EU.“²⁰⁶

„...jedním z hlavních *poražených* jsou země Evropské unie.“²⁰⁷

Oproti Respektu je konzervativnější Echo „odměřenější“ i k západní části Evropské Unie, která – z jeho pohledu – má tendenci být zbytečně kritická ke zbývajícím částem spolku. V následující ukázce se autor textu snaží použít metaforu boje/zápasu v humorné nadsázce:

„...nevypočitatelní populisté jeden z členských států Evropské unie *ovládli*.“²⁰⁸ (Západ o ČR podle Echa)

Nadsázka je zde použita k inverznímu chápání původního významu – populisté se v jednom členském státě dostali k moci. Původní význam je podle autora mylná interpretace západní části Evropské unie (můžeme-li takto generalizovat). Inverzní funkcí tak adresáta informuje o tom, že tuto interpretaci nepovažuje za příliš seriózní a spíše, než aby ji podrobil kritické argumentaci, se jí vysmívá. Inverzní efekt pak už jen posiluje metafora boje/zápasu „*ovládli*“.

Oproti tomu neinverzní užití metafory pouze – v určité míře – zesiluje původní význam, a klade tak důraz na to, kdo je nyní ve vládních pozicích:

„Stejně jako Polsko poté, co v roce 2015 *převzali vládu* tamní konzervativci.“²⁰⁹

Významy, jež utvářejí mediální konstrukt Evropské unie, tak lze shrnout v několika bodech, a to se společným jmenovatelem. Tím je jak implicitně, tak explicitně – záleží na zvolených prostředcích – vyjadřovaný vztah určité kritičnosti k některým krokům Unie, jež se odráží

²⁰⁶ Zlámalová, L.: Trump vyrazil ve stopách Reagana, Echo, 1, s. 14.

²⁰⁷ Tamtéž.

²⁰⁸ Holub, P.: Vzpouza obyčejného člověka, Echo, 5, s. 8

²⁰⁹ Zlámalová, L.: Amerika na prvním místě, Echo, 5, s. 22

v užití jazykových prostředků, v našem případě konkrétně konceptuální metafory boje a zápasu. Evropská unie je tedy ta *poražená*, případně mezi *poraženými*. Stejně jako v Respektu i zde nacházíme dělení Unie na západ a východ. Zatímco však redakce Respektu vidí kritiku střeoevropských a východních států jako oprávněnou, Echo se proti tomuto postoji vymezuje a interpretuje rozdíly mezi oběma částmi jako nepochopení společenského vývoje východní části tou západní.

Metafory užšího základu

Metafory, které se přímo explicitně vztahují k Evropské unii, obdobně jako ty širšího základu vyjadřují poměrně odlišné významy než ty z článků Respektu.

Echo neinterpretuje pozici Polska jednoznačně negativně a na rozdíl od Respektu přistupuje poměrně negativně i k jednání Unie, které vnímá jako zasahování do svobodného vývoje této střeoevropské země:

„Polákům navíc Brusel *vyhrožuje*, že proti nim spustí podle článku sedm Lisabonské smlouvy...“²¹⁰

Echo svůj ideový postoj silně intenzifikuje metaforou „*vyhrožuje*“. Celý význam věty, kdy silný nevybíravě napadá slabšího, ještě umocňuje vulgární užití synekdochického lexému „*Brusel*“, kdy se opět rozhodovací mechanismus transformuje na úzkou politickou skupinu, kdesi na druhém konci Evropy.

Synekdochy je obdobně užito i v další větě. Přestože – intertextuálně vnímáno – osoba Andreje Babiše a dění kolem něj není vnímáno pozitivně, dostává se do střetu s onou úzkou skupinou, jež vede EU. Vzhledem k tomu, že nebylo možné ve větě konstruovat kontrast mezi dvěma entitami a ten intenzifikovat pomocí jazykových prostředků, zdá se, že označení Evropské unie jako *Bruselu* je především programové:

„*Bruselské tažení* ve věci Čapího hnízda navíc nekončí.“²¹¹

V posledním příkladu se opět nacházejí dvě entity, které jsou Echem hodnoceny částečně

²¹⁰ Zlámalová, L.: Poslední strana, Echo, 2, s. 58.

²¹¹ Holub, P.: Erupce jménem Olaf, Echo, 4, s. 16.

negativně nebo zcela negativně: Evropská unie a osobnost Miloše Zemana. Ve větě ustupuje užití synekdochy – je užito standardního neutrálního pojmenování – zvýraznění osoby prezidenta a jeho jednání, které by v tomto kontextu nebylo tak dobře patrné. Je to mediální konstrukt Zemana, kterému musí být větou přiřčeny negativní významy, proto jsou dehonestující výrazy typu „Brusel“ vynechány, protože v opačném případě by významy Zemanova konstruktů zeslabovaly, a na protiváhu – na stranu prezidentova konstruktů – je naopak přidána významová intenzifikace, již vyjadřují konkrétní lexémy (*terčem, nacionalistických*):

„Evropská unie, před níž se ‘nesmíme hrbít’, se nakonec stala oblíbeným *terčem* jeho nacionalistických proslovů.“²¹²

Metafory této skupiny vyjadřují obdobné ideové postoje jako ty ze skupiny předchozí. Evropská unie je často jmenována jako "*Brusel*": je to instituce, s níž se vlastně neidentifikujeme (to je rovněž výrazný rozdíl ve srovnání s Respektem – ten se pokouší zahrnout Česko do identity Evropské unie) a především s jejím vedením, které je odtržené od každodenních záležitostí a jedná v některých případech zbytečně agresivně a vměšuje se do záležitostí, které jsou pouze v kompetenci jednotlivých států. Transformace synekdochou tak dělá z EU ono „nepřátelské“ mocenské centrum kdesi daleko od Česka – od místa dění. EU ovšem není zobrazována zcela negativně, má ambivalentní charakter, což se ukazuje v posledním příkladu kapitoly, kde dehonestující pojmenování „Brusel“ ustupuje vytváření čistě negativního Zemanova konstruktů.

Konceptuální metafora: politika jako hra/soutěž

Další konceptuální metaforou (metaforickým typem) je politika nahlížená perspektivou hry a soutěže. Slovo *hra* má tyto výklady:

„SSČ

hra, -y ž

1. *činnost konaná pro zábavu n. osvěžení, hraní I*: dětské hry; hra s míčem, na schovávanou, v

²¹² Holub, P.: Kdo jiný než Antizeman?, Echo, 4, s. 6.

šachy; druh karetní hry
 2. *sport. utkání a činnost při něm: zahájit hru; postavení mimo hru ofsajd; přesilová hra; hra (v tenise) úsek sady, game; pomn. hry soubor sport. závodi, soutěží: olympijské hry*
 3. *herecké vystoupení: pohostinská hra*

[...]

SSJČ

hra, -y ž. (2. mn. her)

1. *činnost, zejm. dětská, konaná pro zábavu, často soutěživá: dětská h.; h. s míčem; h. na slepou bábu; h. na schovávanou, přen. zastírání něčeho, neupřímné jednání: ♦ když je h. v nejlepším, přestaň (přísloví)*
 2. *činnost konaná pro zábavu n. osvěžení vůbec (často spojená s úsilím vyhrát, něco získat ap.): společenské hry; h. v šachy, v karty; stará h. v kostky; zabrat se do hry; hazardní h. o velké částky...*²¹³

Významově souvisí s metaforou *politika jako boj/zápas*, neboť se střetávají v některých sémantických aspektech. Především je jim stejný význam vzájemného střetu, konfliktu a následného vyústění, kde jeden ze zúčastněných – v rámci určitých pravidel – překoná toho druhého. Tomu odpovídá i obdobná slovní zásoba, která se shoduje právě v těchto bodech. Rozdílnost je přesto natolik patrná, že je vhodné rozdělit je do různých skupin. Zejména v pojetí hry jako zábavového fenoménu, jehož hlavní náplní je vyplnit volný čas. Zatímco je tedy válka pojímána jako fenomén seriózní, hra je oproti ní záležitostí perifernějšího významu, což se pak odráží i ve slovní zásobě.

Ve zkoumaném období nacházíme v člancích Respektu následující metafory.

V *Prezidentském esu*²¹⁴ od Ondřeje Kundry a Tomáše Brolíka čteme větu „Michal Horáček se dlouho jevil jako muž, který by mohl být hlavním *vyzyvatelem* Miloše Zemana.“²¹⁵

Slovo, které nás zajímá, je *vyzyvatel*. Jedná se o pojem „soutěžního“ charakteru, je to ilustrativní příklad slova, které spadá do skupiny významů, jež se s konceptuální metaforou *politika jako válka/boj* neshodují. Ani jeden z níže citovaných slovníků nenabízí s významovou oblastí *války* či *boje* jakoukoliv souvislost.

²¹³ <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=hra>

²¹⁴ Kundra, O., Brolík, T.: *Prezidentské eso*, Respekt, 2, s. 14.

²¹⁵ Tamtéž.

Vyzyvatel zastává v citované větě jmennou část přísudku a vztahuje se přímo k podmětu věty, jemuž „přiděluje“ konotace, jež jsou obsaženy v primárním významu slova.

- *vyzyvatel*

„SSČ

vyzývateľ, -e m *kdo vyzývá (k soutěži)*: vyzývateľ mistra světa (v šachu)

SSJČ

vyzývateľ, poněk. zast. **vyzyvatel** (Lit. nov.), -e m. (**vyzývateľka**, -y ž.) *kdo někoho vyzývá (k soutěži, zápasu ap.)*: (obec) v-ka k socialistické soutěži; sport. vyzývateľ (*v někt. sportech*) *kdo získal právo bojovat se současným mistrem světa o titul (na základě kvalifikačních soutěží ap.)*“²¹⁶

Implicitně pak transformuje charakter fikčního světa věty ze standardního demokratického politického aktu, kterým jsou volby, na soutěžní akt zápasu. Transformace se tak netýká pouze podmětu či agenta *Michal Horáček*, ale ovlivňuje fikční svět celé věty. *Michal Horáček* se tedy stává *vyzyvatelem*, Miloš Zeman se tak automaticky stává *soupeřem* a předpokládá se, že se oba utkají v závěrečném – „soutěžním“ – klání.

V článku následují další lexémy z této slovní zásoby (opět se jedná o lexikum neshodujícím se významově s konceptuální metaforou *politika jako zápas/boj*):

vést (s náskokem), *udržet si pozici*, *umazat ztrátu*, *naskočit do hry*, *ztrácet (na někoho)*, *přeskočit (někoho)*, *vedoucí trojice*, *skok nahoru*, *(posledním) trumfem*, *přeskočit (někoho)*, *(schwarzenbergovský) černý kuň*.

Vícevrstevnatost metafor

Důležitým rysem těchto metafor – ale nejen jich – je, že je její metaforičnost několikavrstevnatá. Není to jev vyskytující se pouze v této skupině slov, nicméně četnost jejího výskytu právě u těchto metafor nás vedla k zařazení této podkapitoly právě sem.

²¹⁶ <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=vyzyvatel>

Na první úrovni – na úrovni analyzovaného článku – se jedná o metaforu hry. I po rozklíčování této skupiny slov se ovšem stále nacházíme v metafoře – jedná se vlastně o metaforu v metafoře. Zcela původní význam slova je ještě jiný a netýká se vůbec herní terminologie. Takřka všechny vyjmenované příklady slov jsou několikvrstevnaté metafory, například lexémy *vést*, *udržet si pozici*, *umazat ztrátu*, *naskočit (do hry)*, *ztrácet (na někoho)*, *přeskočit (někoho)*. Jelikož je základem metaforizace převedení některých původních významů a jejich uchování do dalších metaforických rovin, je důležité si uvědomit – zvláště v případě několikvrstevnatých metafor – jaký vliv to na recepci adresáta může mít.

Pokud půjdeme po metaforickém mechanismu zpět k původnímu – nepřenesenému – významu, zjistíme, z jakých základových – a vlastně rozdílných – významů naše vnímání a textová interpretace (jeho uchopování) vychází. Slovo *vést* má svůj základní slovníkový význam zřejmý:

„...*usměřňovat něčí pohyb držením n. doprovodem: vést slepce, dítě za ruku; vést psa na řemenu; — vedu ti hosta přivádím*“²¹⁷

Sloveso *vést* implikuje udávání orientace, a to z nadřazené pozice někoho, kdo takový doprovod zajišťuje. Už v základním významu má implikován aspekt udávání (směru), svrchované pozice, která je nadřazena ostatním. Metaforickou transformací významu pak tuto konotaci přiřkne i slovesu se *sportovním* významem. *Vést v zápase, v lize, v souboji, vést s náskokem* atd. Pokud vědomě aplikujeme základní význam, ukáže se i v metaforickém kontextu jako srozumitelný, byť velmi nepraktický. Neznamená totiž nic jiného než *vést* – udávat směr zápasu: být v zápase dominantním a soupeři udávat tempo. Původní význam je tedy zachován, je pouze transformován.

Novináři Kundra a Brolík si vypůjčili již metaforicky transformované sloveso *vést* a ještě jednou ho – metaforicky – převedli za účelem konkrétních potřeb svého článku – pro fikční svět politiky, čímž jí naplnili obsahem druhé metaforické dimenze slovesa *vést*. Sloveso si nicméně i po ní stále nese onen dominantní aspekt *vedení a udávání směru* (ve smyslu nejen doslovném, ale i přeneseném). Užije-li se slovo tímto způsobem, nečteme situaci, kterou zrovna v konkrétním článku popisuje, pouze jako *mít určitý procentuální náskok* před jiným či dalšími volenými kandidáty, ale rovněž – ze sémantické podstaty – disponovat blíže neurčenou a nespecifikovanou dominancí. Držitel tohoto významu se tak stává tím, kdo vede – *vůdcem*.

²¹⁷ <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=v%C3%A9st>

Transformace formy

Metaforizovaný výraz proměňuje procesem metaforizace nejenom složku významovou, ale někdy i formální. Na první pohled se sice zdá, že se výraz nemění a zachovává si tutéž formu i ve svých přenesených významech. Není to ovšem pravda.

Z morfologického hlediska si metaforizovaný výraz skutečně původní tvar zachovává, včetně deklinačních paradigmat, syntakticky ovšem dochází k transformaci. S metaforizací se mění typ doplnění, které výraz vyžaduje. Metaforičnost/metaforický výraz tak lze vlastně odvodit už jen na základě toho, jaké syntaktické doplnění vyžaduje. Ilustrativním příkladem může být třeba *ztrácet na někoho*. Toto sloveso ukazuje, jak doplnění mění původní význam do přeneseného smyslu slova a dokládá jeho metaforičnost.

Základní význam slova *ztrácet* vyžaduje bezpředložkové doplnění v akuzativu (*koho* nebo *co*), zatímco metaforický význam užitý v systému názvosloví hry vyžaduje předložkové doplnění (na *koho* nebo *na co*). Ve skutečnosti se tak z něj z hlediska formy stává sloveso „*ztrácet na...*“. Jedná se o jeden ze způsobů změny formy metaforického výrazu (a zároveň i možnost, jak lépe metaforu identifikovat: není třeba kontextu, mnohdy postačí, známe-li potřebu toho či onoho slova po typu syntaktického doplnění (v tomto případě předložkového doplnění)).

Obdobně tak i u slovesa *vést* (*s náskokem*) máme ve skutečnosti sloveso – včetně jeho vazby – „*vést s...*“. V původním významu sloveso vyžaduje doplnění v akuzativu, zde s předložkovou vazbou v instrumentálu. Dále je možno metaforizované sloveso doplnit například o to *nad kým* (*vést nad druhým týmem ligy*).

Pro úplnost je třeba dodat, že typově se doplněním sloveso „*vést s...*“ od předchozího „*ztrácet na...*“ přesto poměrně dost liší. Zatímco v prvním případě není doplnění nezbytné, ve druhém se přímo podílí na konstrukci významu. Zatímco v prvním případě ho lze vypustit, v tom druhém nikoliv.

Doplnění se tak týká těch slov, která ho vyžadují, neboť jsou součástí metaforického procesu. U těch, kde se doplnění nevyžaduje – případy tzv. fakultativního doplnění – se forma nemění, neboť se ve skutečnosti nejedná o integrální součást slovesa, která by zásadně měnila jeho význam. V případě slovesa *vést* (*s náskokem*) máme pouze fakultativní doplnění. To – syntaktickou strukturou nutně nevyžadováno – je zde použito ve formě fráze *s náskokem*. Je to pouze přidaná informace, která upřesňuje význam slovesa, nicméně ho nemění. Povinné (obligatorní) doplnění by bylo například předložkovou vazbou *nad kým* (*vést nad druhým*

týmem ligy).

Vidíme tak, že proces metaforizace, jehož cílem je transformovat sémantickou složku, mnohdy výrazně zasahuje i do té formální. Jako jedné z možností, jak metaforický výraz identifikovat, by si jí měl být každý adresát při recepci textu vědom. Při čtení a interpretaci textu může být užitečná.

Metafory hry/soutěže v mediálním konstrukt Evropské unie

Metafory jak této skupiny, tak i všech zbývajících, nejsou natolik početné, aby bylo účelné je striktně rozdělovat do kapitol podle tématu či podle participativnosti. Budeme s nimi pracovat najednou, nicméně jev participativnosti budeme užívat i nadále.

V článku *Pan Uhlazený*²¹⁸ od Silvie Lauder nacházíme tyto metafory:

(mít při výběru) šťastnou ruku, (Barnier nepatří k) fanouškům, do hry (vstupovaly i staré britsko-francouzské sentimenty).

Všechny tři metafory jsou ze skupiny širšího základu. Nejsou mimo tematickou strukturu EU, ovšem nevztahují se k instituci EU přímo. S Evropskou unií je v textu pojí především osoba Michela Barniera či brexit.

Pro adresáta je zde opět nesmírně podstatná intertextualita. Respekt inklinuje k ideji otevřené Evropy, stejně jako ke spíše levicovějšímu, finančnímu regulování. To je důvodem, proč bylo „šťastnou rukou“ vybrat Barniera a že tento politik podporuje – v určité míře – finanční regulace. Mediální konstrukt Evropské unie tak nabývá dalšího významu, a to že Unie, resp. její vedení, postupovalo výběrem Barniera správným směrem.

V dalším článku *S astronautem do nového roku*²¹⁹ nacházíme například termín:

„...na budoucnost demokracie se pod jeho vedením nedalo moc sázet.“ (o Vladimíru Mečiarovi po rozdělení Československa)

²¹⁸ Lauder, Silvia: *Pan Uhlazený* In Respekt, č. 2, s. 32.

²¹⁹ Třešňák, Petr: *S astronautem do nového roku* In Respekt, č. 2, s. 32.

V tomto případě se podle našeho soudu jedná o metaforu mimostrukturní, kdy se téma – Vladimír Mečiar – nachází zcela mimo tematickou oblast pojednávající o EU. Skrze zprostředkovávající objekt – Mečiarovu osobu – však dokresluje i samotnou EU. Vykreslení Slovenska jako státu určitých charakteristik zapadá do vzorců EU popisované Respektem. V předchozích kapitolách jsme analyzovali tu část mediálního konstrukt EU, kde ji texty Respektu dělily vedví, a to na vyspělejší západní a méně vyspělou východní část. Užití metafory daného typu tak jen umocňuje nepravděpodobnost zachování demokracie (opět se jedná o intenzifikaci). Mediálnímu konstrukt rozdělené Unie na západní a východní část vyhovuje i tato věta s Mečiarom o zpochybnění demokracie.

V článku od Vojtěcha Koteckého *Žádná věda*²²⁰ nacházíme metaforu užšího základu „...i pro české liberály je Evropská unie tou *nejlepší sázkou*.“

Zde je pomocí metafory význam původní skutečnosti silně intenzifikován. Autor textu sděluje, že i pro určitou skupinu jedinců, která jinak zaujímá odmítavé postoje, je EU nejlepší ze všech možných alternativ. Důležité je připomenout, že slovo *sázka* v sobě sémanticky nenese jistotu, ale naopak. Pokud je nicméně použito slovní spojení s adjektivem v superlativu, je tomu tak proto, že si je konatel děje takřka jist, nebo si jist není, ale chce o své zdánlivé jistotě přesvědčit své okolí. Kotecký tak vytváří obraz Unie jako instituce, v jejímž rámci je skutečně důležité se i nadále pohybovat, protože vytváří a udržuje vhodná pravidla pro evropské soužití. Nechává si však oním pojmem „*sázka*“ stále drobnou „únikovou cestu“, pokud by tato jeho „*sázka*“ nevyšla.

V Echu nacházíme následující metafory:

V článku Lenky Zlámalové *Trump vyrazil ve stopách Reagana*²²¹ čteme, že Donald Trump „slaví první *velký triumf* v prezidentském úřadě“ a také, že „...*na konto si připsal* nejvýraznější reformu od chvíle...“

Jedná se o mimostrukturní metaforu, kdy je mediální konstrukt Evropské unie vykreslen na základě vztahu s USA. Opět je podstatná intertextualita. Texty Echa poměrně často komparují různé světové mocnosti (USA, Čína, Rusko, EU...). V tomto případě intenzifikací významu –

²²⁰ Kotecký, Vojtěch: *Žádná věda* In Respekt, č.1, s. 59.

²²¹ Zlámalová, L.: *Trump vyrazil ve stopách Reagana*, Echo, 1, s. 14.

pomocí sportovní metafory výhry – přiřkly velký úspěch na základě kroku správným směrem USA a prezidentu Trumpovi, jehož rovněž v Echu často vykreslují pomocí synekdochy. Tím mu obvykle zajistí větší zásluhy, než jaké ve skutečnosti má. Nicméně zatímco v tomto vykreslení USA mají úspěch, Evropská unie nejednala příliš úspěšně, což pro ni znamenalo ztrátu geopolitické pozice. Evropská unie tedy jedná jako instituce, která ve srovnání s ostatními světovými geopolitickými mocnostmi neumí příliš jednat a vyjednávat.

V článku Petra Holuba *Kdo jiný než Antizeman?*²²² čteme, že „vrcholem Zemanova prezidenství byl přilet čínského komunisty Si-Ťin-pchinga do Prahy...“

Zde se rovněž jedná o mimostrukturní metaforu. Její význam opět zesiluje skutečnost a samotná metafora je použita v souvislosti s ironicky dehonestáčným oznámením o největším politickém Zemanově úspěchu. Rovněž označení čínského prezidenta pouze jako „čínského komunisty“ je funkčním nástrojem, jak mediální Zemanův konstrukt obohatit o význam neúspěchu.

Zemanův mediální konstrukt pak vchází v jiných textech do vztahů s tematickými strukturami EU. Je to tedy mediální Zemanův konstrukt, který tu znovu nabývá silně negativních konotací, na jejichž základě se pak vykresluje samotná EU - jako instituce, která stojí v určité opozici vůči Zemanovi (a samozřejmě naopak) – pozitivněji.

Konceptuální metafora: politika jako divadlo

V Echu máme následující příklady.

V článku Petra Holuba *Erupce jménem OLAF*²²³ čteme, že „...příliš častým vystupováním na evropské scéně by tento malér stále připomínal a tím poškozoval nejen Česko...“ a o několik řádek dále pak, že „...publikací zprávy OLAF se dá vysvětlit stále sebevědomější vystupování malých stran...“

Nejzajímavější na této metafoře ze širšího základu je její sémantická individualita. Obdobný význam nelze použít v žádném jiném jazykovém kontextu: „na české scéně“, „na světové scéně“ atd.

Jedná se o ustálenou metaforu, která nám navozuje sepjatost evropských států, snad v rámci EU. Nikde jinde obdobné spojení prostě nelze použít. Sepjatost, kdy evropské státy

²²² Holub, P.: Kdo jiný než Antizeman?, Echo, 4, s. 6.

²²³ Holub, P.: Erupce jménem Olaf, Echo, 4, s. 16.

výrazně častěji fungují mezi sebou než se státy mimo Evropu, je výborným ukazatelem, do jaké míry vnímáme EU jako instituci jednotnou a vzájemně fungující – na jednom *jevišti*, na jedné *scéně*.

V článku Petra Holuba *Kdo jiný než Antizeman?* čteme, že se „...Zeman přihlásil k roli nadstranického prezidenta, který uklidní a stabilizuje českou politickou scénu, *sehraje* roli prostředníka a moderátora...“ . Dále v textu čteme, že „*vrcholným kusem* se stalo jednání o Babišově vládě...“

Tato mimostrukturní metafora opět doplňuje mediální konstrukt Miloše Zemana. Zásadní význam v konceptuální metafoře tohoto typu je, že se nejedná o skutečnost, ale pouze o iluzi – když něco hrajete, není to doopravdy. Pokud si hrajete na politika, ve skutečnosti jím nejste. A přesně to platí i zde. Opět ho to jako osobu „dehonestuje“, neboť adresát opět cítí původní význam slovesa: hrát neznámá jednat skutečně, ale pouze předstírat jednání. Ironicky je pak druhou metaforou glosováno jednání o vládě Andreje Babiše.

Zemanův mediální konstrukt je tak „bohatší“ o ironickou konotaci předstírání. Jinými slovy z něj dělá lháře.

Ať už to Echo zamýšlí, nebo ne, vytváří zde opozitní vztah Zeman proti EU. Je zřetelné, že i ambivalentně popisovaná EU Zemanův obraz – co do pozitivních konotací – snadno převyší.

Konceptuální metafora: politika jako pohyb

Pro ilustrativní příklad tohoto typu metafory se v článku *Prezidentské eso*²²⁴ můžeme dočíst, že volební předpoklady od jisté doby „*nabourávají*“ volby, kdy kandidovala SPD. Pak také, že v prezidentské volbě by „*velké kotrmelce*“ Pavlu Fischerovi rozhodně nepomohly.

V Respektu v článku *Penze v září slunce*²²⁵ čteme, že „...ekonomické škobrtání doma i v zahraničí zpomalilo trend stěhování se britských penzistů na kontinent. A brexit by mu mohl *zařadit zpátečku*.“ Dále pak čteme, že se ekonomiky celého Středomoří „*zadrhly*“.

²²⁴ Kundra, O., Brolík, T.: Prezidentské eso, Respekt, 2, s. 14.

²²⁵ The Economist.: Penze v září slunce In Respekt, 1, s. 32.

V článku Silvie Lauder *Pan Uhlazený*²²⁶ čteme, že brexit „vplouvá do nejobtížnější fáze s respektovaným *kormidelníkem* Michelelem Barnierem.“ Dále čteme, že „...jednání o brexitu vstupuje do druhé fáze“ a že Londýnem „proběhla vlna nevěřících vyjeknutí“.

Předešlé metafory odkazují k brexitu, který vykresluje jako určitou fázi evropského vývoje. Užití metafor pohybu zdůrazňuje, že má daný jev zřetelný průběh, počátek a hlavně i konec. Je v neustálém „pohybu“ a má svůj vývoj. Obraz brexitu jako lodi s kormidelníkem, která někam vplouvá, sugeruje po vzoru starých mýtů a legend až katastrofické scénáře.

Podstatným významem pro mediální konstrukt EU je však to, že brexit probíhá a má svůj konec, přiřazuje mu význam epizodnosti.

V článku *S astronautem do nového roku*²²⁷ čteme, že současný prezident Zeman se stále otevřeněji snaží „otočit“ zemi směrem k Rusku. Pak čteme, že hlavním úkolem společnosti je „udržet kormidlo směřování“ naší země západním směrem. Dále pak, že Vladimír Mečiar svou zemi „přivedl do mezinárodní izolace“. „Po jeho pádu“ se rychle vzpamatovala...

V tomto textu se vlastně už jen opakují významy z předešlých metafor, které mají vykreslit mediální konstrukt opakovaně se objevujících entit – Miloš Zeman, Vladimír Mečiar – jako zprostředkovávajících objektů. A jak jsme už popisovali výše, nepříliš pozitivně.

Metaforou pohybu se zde opět zdůrazňuje průběh, určitá fázovitost. Při interpretaci zde rovněž hraje důležitou roli vid sloves, který orientuje adresáta k tomu, jedná-li se o ukončený průběh, nebo o průběh stále probíhající.

Tyto entity se pak opět dostávají do vztahů s mediálním konstruktem EU a formují ho.

V Echu v článku *Poslední strana*²²⁸ čteme, že se v „...unijních kruzích šíří přesvědčení, že ve středu Evropy se dostávají k moci antiliberalní nacionalisté“.

Zde se opět setkáváme s problematickou synekdochou. „Unijní kruhy“ jsou příliš širokým termínem, pod který lze zahrnout velice mnoho významů. Tato významová nepřesnost neumožňuje přesnou interpretaci.

Užití metafory pohybu navíc evokuje velice rychlé, a proto nekritické informace, které se do „unijních kruhů“ dostaly. A to přestože vůbec adresát netuší, co to vlastně ty „kruhy“

²²⁶ Lauder, Silvie: Penze v září slunce In Respekt, 2, s. 32.

²²⁷ Třešňák, Petr: S astronautem do nového roku In Respekt, č. 2, s. 32.

²²⁸ Zlámalová, Lenka: Poslední strana, Echo, 2, s. 58.

jsou. Text je tedy významově pro EU výrazně dehonestující.

Dále v článku *Erupce jménem OLAF*²²⁹ čteme, že Babiš nemůže „nastoupit“ na premiérský vládní post.

Poté jak se jeho nástupce snažil „protlačit“ parlamentem zákon na ochranu politiků před policejním stíháním a že vláda bude nucena hledat „cestu“, jak osvobodit svého šéfa. Potom, že „dráhu“ jejího nejsilnějšího politika „překřížily“ paragrafy a že hledání optimálního řešení stále poněkud „drhne“ a že Češi objevili prozatím nepříliš perspektivní rumunskou „cestu“.

Metafory ze širšího základu zde opět implementují charakter průběhovosti. Babiš jde zde vykreslen jako další opoziční fenomén vůči EU. Je zde navíc znovu použita intenzifikace významů pomocí metafor tak, aby skutečnost byla zřetelnější a výraznější než by byla za použití běžné slovní zásoby.

Na tomto místě se tak Babiš stává oponentem EU s negativními konotacemi stejně jako Miloš Zeman.

V článku *Trump vyrazil ve stopách Reagana*²³⁰ od Lenky Zlámalové čteme, že Trump prohlásil, že se jedná o největší daňovou reformu, hned poté co mu „prošla“ Kongresem.

Mimostrukturní metafora opět zdůrazňuje průběh či procesualnost, stejně tak jako dokonavost poukazuje k ukončenosti tohoto děje, čímž implicitně podává adresátovi informaci, že proces již vlastně neprobíhá a je třeba už pouze akceptovat výsledný jev. Význam slovesa je intenzifikován směrem k bezproblémovosti legislativního procesu. Dokresluje Trumpovu práci, kterou následně vztahuje k EU, která je vykreslena jako ta, která výrazně ztratila a ve vyjednáváních neuspěla – na rozdíl od USA, které budou nyní z Trumpovy práce profitovat.

Jednoduše řečeno: Trump jako schopný politik, který svým jednáním předčil EU, která v jednáních s ním *ztratila*. Schopný politik Trump svým jednáním předčil EU, která v jednáních s ním – kvůli své neschopnosti – neměla úspěch.

Konceptuální metafora: politický subjekt jako tělo

Tento typ metafory se v textech vyskytuje opakovaně, avšak především jako mimostrukturní

²²⁹ Holub, P.: *Erupce jménem Olaf*, Echo, 4, s. 16.

²³⁰ Zlámalová, L.: *Trump vyrazil ve stopách Reagana*, Echo, 1, s. 14.

metafora, proto zde uvedeme pouze několik ilustrativních příkladů, které se týkají již výše zmíněných zprostředkovávajících objektů: Miloše Zemana a Andreje Babiše.

V týdeníku Echo v článku *Kdo jiný než Antizeman?*²³¹ čteme, proč je třeba „...právě dnes vyměnit hlavu státu.“

V článku Petra Holuba *Erupce jménem OLAF*²³² čteme, že Andrej Babiš „...sám do čela nového kabinetu nastoupit nemůže.“ Dále pak čteme, že Babiš stejně jako Dragnea, už uvažuje o tom, že dosadí „...do čela vlády někoho jiného“.

Obě metafory opět slouží ke zvýraznění významu zobrazované skutečnosti, tentokrát zdůraznění důležitosti pozice, o niž oba politici usilují – čtenářovi musí být jasné, že se jedná o nesmírně významnou pozici, a je proto třeba, aby ji zastávala kompetentní osoba, což ani jeden ze zmíněných – jak naznačuje text článku – není.

Použití analogie

S prostředkem analogie jsme se během naší analýzy setkali několikrát, rozhodli jsme se mu proto věnovat v samostatné kapitole. Nikoliv však takovou metodologií jako u předešlé látky, ale analýzou jednoho konkrétního příkladu, na kterém bude jasně vidět, jak tento mechanismus funguje. Zvolili jsme pro tento jev příklad, který po našem soudu nejilustrativněji vystihuje daný fenomén.

Před samotnou analýzou je třeba definovat význam pojmu analogie. Jedná se o svébytný fenomén, synonymum pro metaforu či snad určitý druh tohoto obrazného pojmenování?

Podívejme se do slovníků:

„ASCS

analogie, -e ž <ř> existující n. zjištěná shodnost někt. vlastností mezi netotožnými předměty (objekty), jevy ap., obdoba [...]

SSČ

²³¹ Holub, P.: Kdo jiný než Antizeman?, Echo, 4, s. 6.

²³² Holub, P.: Erupce jménem Olaf, Echo, 4, s. 16.

analogie, -e ž <ř> *obdoba*: analogie mezi dvěma příběhy; analogie s cizím osudem; jaz. *změna (tvaru) slova vlivem (tvaru) slova jiného* [...]

SSJČ

analogie, -e ž. (z řec.) *obdoba*: a. mezi dvěma lidskými osudy; a. s lety předválečnými; jaz. a. mluvnická (n. vůbec jazyková) *vliv obdobných jevů na něj. změnu v jazyce*: změny mluvnických tvarů...²³³

Na základě slovníkových hesel, kdy nám termín „analogie“ splývá se slovy *obdoba* či *shodnost*, můžeme popsat analogii na základě vztahu s metaforou tak, že v případě metafory se jedná o aplikovanou analogii. Jejimi primárními znaky jsou explicitnost a komplexnost (založená na narativu jejího fikčního světa). Je to jazykový prostředek, který na rozdíl od metafory nesplyne organicky s textem. Jako kdyby analogie zůstala oproti metafoře v začleňování do primárního – dominantního – fikčního světa zobrazující určitou skutečnost „na půli“ cesty. „Nesestoupí“ do něj, ale vytvoří si vedle něj svůj vlastní „semi-reálný“ fikční svět – nestane se součástí toho primárního natolik, aby společně vytvořily jeden fikční neprostupný svět. Termínem „neprostupného fikčního světa“ máme na mysli takový fikční prostor, který není narušován fikčními světy jinými. Narušení vzniká tehdy, když jsou použity jazykové prostředky přenesení významu, jež mají nekonvenční charakter. Po našem soudu se jedná zejména o nekonvenční typ metafor a právě analogií.

Analogie je na rozdíl od konvenčních a usazených metafor zcela viditelná. Jejím znakem je explicitnost. Nečiní si jakýkoli nárok na to být skryta, protože právě její explicitnost (zjevnost) je to, čím na adresáta působí nejvíce a čím ovlivňuje primární fikční svět, který pouze přibližoval – co nejvěrněji – určitou skutečnost. Zatímco metafora působí na adresáta mimo jiné i díky svojí latenci – lze ji identifikovat jen obtížně – analogie jako jazykový prostředek odhaluje sebe sama i svůj záměr. Není proto úplně zřejmé, jestli lze označit analogii jako prostředek k manipulování adresáta stejně tak jako metaforu. Je to prostředek jiné úrovně, než je tomu u metafory. Zatímco metafora těží z latence, čímž k manipulaci dochází snadněji – analogie působí zcela transparentně. Proto bychom označili metaforu za možný prostředek manipulace, zatímco analogie takový potenciál nemá. Svojí explicitností spadá spíše do prostředků, které aktivizují, vyzývají k určitému pochopení textu, nicméně to dělají otevřeně, a

²³³ <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=analogie>

proto ji nelze považovat za prostředek primárně manipulativní. Adresátovi sice analogie dává návod, jak přistupovat k původnímu fikčnímu světu, nicméně svojí transparentností ho zároveň informuje o tom, že se jedná o přidanou hodnotu, která původní myšlenku modifikuje. Proto ji jen obtížně můžeme klasifikovat jako manipulaci.

Během analyzovaného období v Echu vyšel článek Petra Holuba s názvem *Konkurz na westernového hrdinu*²³⁴. Je ilustrativní ukázkou toho, jak analogie – podle našeho popisu výše – funguje. Tematicky článek pojednává o politických lídrech v Evropě, kteří projevíli určité charakteristiky (nevíme, zda-li povahové, nebo pouze mediální) a analyzuje jejich volební úspěchy (Emmanuel Macron, Sebastian Kurz, Michael Häupl, na závěr zmiňuje i Jiřího Drahoše jako možného zástupce tohoto typu politických osobností).

Klíčovým místem článku je pro naši analýzu popis charakteristik tohoto politického typu. Autor textu k němu konstruuje na základě analogie další – semi-reálný – fikční svět, kterým se čtenáři snaží ilustrativněji přiblížit svoji úvahu. Výrazem „semi-reálný“ poukazujeme na to, že svět vytvořený metodou analogie, pouze doprovází hlavní, dominantní fikční svět, který je jádrem sdělení. Ten může existovat i sám o sobě, zatímco ten semi-reálný, sekundární sám o sobě existovat nemůže, protože by postrádal smysl. Sekundární – analogický – fikční svět je nástrojem, kterého využívá ten primární k popisu skutečnosti, o které sám pojednává. Popisem skutečnosti zde ovšem není míněna pouhá deskripce, jejímž hlavním úkolem je prezentovat čtenáři určitý výsek reality, nýbrž nástroj, který umožní autorovi posunout vnímání informace na zcela jinou úroveň. (Například zdůrazněním určitých bodů, přičemž zdůraznění může vést až do absurdna. Sekundární fikční svět analogie umožňuje posunout interpretaci zcela mimo významové hranice dominantního fikčního světa, což je smysl jeho užití, neboť tento postup v dominantním fikčním světě není možný. Ten je na to až příliš „reálný“.)

Sekundární fikční svět je v článku Petra Holuba konstruován podle *Divokého západu*, který je však už sám o sobě fikčním světem – konstruktem se svými pravidly. Je zde využita několikanásobná práce s fikčními světy.²³⁵

Petr Holub vedle sebe staví dva zcela odlišné fikční světy, aby pomocí druhého mohl lépe vykreslit popisované fenomény toho prvního. Máme tu analogii, jejíž základní rámec zní *Politika je Divoký západ*. Analogie ze své podstaty využívá ke konstrukci svého fikčního světa především prostředků metafory, což nás může vést k otázce na začátku kapitoly, proč vlastně analogie není metaforou. Není totiž po našem soudu nezbytně nutné analogii od metafory odlišovat, bylo by samozřejmě možné je zahrnout pod široké pojmenování „metafora“, nicméně

²³⁴ Holub, P.: Kdo jiný než Antizeman?, Echo, 4, s. 6.

²³⁵ Můžeme na tomto místě samozřejmě hovořit i o „konstruktech“.

i přesto je funkční a ve výsledku přesnější analogii oddělovat. Rozdílnost tkví v metodice užití a působnosti v průběhu recepcce. Samostatně by mnohdy metafory, jež se v textu vyskytují, nemohly být použity. A to z prostého důvodu neadekvátnosti. Jenom ve zjevném „světě“ analogie mohou tyto metafory fungovat. Jen ve „světě“ analogie neruší svou výraznou nekonvenčností, intenzifikací a jen tam jim čtenář dovolí fungovat tak, jak mají: pomoci autorovi ještě více zpřesnit formulace, aby byly pro čtenáře snáze uchopitelné.

V Holubově článku se setkáváme s lexémy jako *neohrožený hrdina*, *westernový hrdina*, *zachránit před padouchem*, *zachránce*, *zbraně soupeřů*, *zničit soupeře*, *westernový souboj*, *bojovat na život a na smrt*, a to v souvislosti s prezidentskou volbou v Rakousku, ve Francii či v České republice.

„ASCS

western, -u m <a> *próza, film n. píseň s námětem situovaným do doby kolonizace Divokého západu*;

westernový příd.: w. příběh

SSČ

western [-tern i -trn], -u m <am> *próza, film n. píseň s dobrodružným námětem z Divokého západu*;

westernový příd.

SSJČ

western, -u m. (6. j. -u) (angl. *západní*) *román, povídka, film n. i píseň s dobrodružným námětem z Divokého západu*²³⁶

Sekundární semi-reálný fikční svět se spojuje s dominantním fikčním světem a obohacuje ho o perspektivu Divokého západu, westernu (tak, jak to stojí v samotném názvu článku). Na rozdíl od klasické metafory (ať už konvenční či nekonvenční) – jak už bylo napsáno – se u analogie nezužuje působnost na jeden fikční svět. Pokusme se proto sledovat, jaký rozdíl to může pro text, eventuálně jeho recepci, znamenat.

Nejdříve si na základě slovníkového hesla popíšeme termín *western*, který rámuje celou analogii. Všechny tři slovníky se shodují v tom, že se jedná o termín povahy kulturní. Každé heslo na první pozici informuje o sepětí s literaturou (próza, román), dále pak s filmem (dobrodružné téma situované do doby kolonizace Divokého západu,...), případně s hudbou

²³⁶ <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=western>

(píseň s dobrodružným námětem...). Slovníkový výklad, že se jedná o termín čistě kulturní, nám potvrzuje naši tezi, že sám Divoký západ je fikčním světem, konstruktem, který je pouze obrazem určité historické situace ve Spojených státech 19. století, jež je nám zprostředkovávána především literaturou, filmem či hudbou. Pro ucelenost výkladu je zde nutné ještě poznamenat, že se jedná o kulturní produkci většinou nepříliš vysoké úrovně. Braková literatura už ze své podstaty vyzdvihuje určité konkrétní fenomény, které jsou v rozporu s realitou a ve fikčním světě brakového díla slouží jako prostředek k ozvláštňení příběhu. Za tyto fenomény považujeme například jednání postav, které je většinou šablonovitě schematické či často nerealisticky směřovaný vývoj děje.

Povaha brakové kulturní produkce tkví v tom, že je v mnoha ohledech předimenzovaná, a nereálná. Právě tento aspekt je vynikající kvalifikací pro užití v analogiích (a v jejich metaforách). Při spojení – analogii – s objektem v dominantním fikčním světě, tak dokáže tomuto objektu přidat další kvality. Díky intenzifikaci fikčního světa westernu tak může být určitý fenomén z dominantního fikčního světa nahlížen až absurdně – oxymóronem zabarvenou perspektivou. V tomto bodě se metafora stále shoduje s analogií, analogie ovšem pokračuje dál, nechává si svůj vlastní oddělený fikční svět a v rámci něho – na rozdíl od metafory – konstruuje v návaznosti na dominantní fikční svět – i svůj narativ, který k němu pak přidává.

V tomto příběhu vystupují odvážní hrdinové a nebezpeční padouši, kteří se pak utkávají v soubojích na život a na smrt. Díky všeobecně známým schémátům westernové dobrodružné literatury je tak recepce obohacena o další dimenzi, o další perspektivu, další příběh, na jehož základě lze všední popisovanou skutečnost nazírat.

Mechanismus analogie

Článek začíná popisem jednoho ze základních schémat westernu. Obyvatelé prérijního městečka hledají neohroženého hrdinu, jenž by je zachránil před zločincem, před padouchem, který ohrožuje a terorizuje široké okolí.²³⁷ Do tohoto okamžiku nemá čtenář nejmenší tušení, o jakém tématu článek pojednává. Holub čtenáře seznámil nejdříve se sekundárním fikčním světem, a to pravděpodobně za účelem větší efektivity následující recepce. Chtěl tak zdůraznit důležitost sekundárního fikčního světa a jeho příběhu pro pochopení toho primárního. Holub pak jedinou větou propojí oba fikční světy do sebe:

²³⁷ Holub, P.: Kdo jiný než Antizeman?, Echo, 4, s. 6.

„Roli westernového hrdiny využila v Evropě poslední dobou řada politiků tradičních stran.“²³⁸
Čtenář už ví, jaké přibližně bude téma článku a zároveň ví, jak si počínat se sekundárním – analogickým – fikčním světem: bude třeba přiřazovat jeho elementy k tomu primárnímu a sledovat příběh, který schéma westernu nabízí.

„SSČ

padouch, -a m (mn. 1. -ši, -chové, 6. -ších) *bezcharakterní, podlý člověk, bídák, darebák*

I: zachovat se jako padouch;

[...]

SSJČ

padouch, -a m. (5. j. -u, mn. 1. -ši, řidč. -chové, 6. -ších) *hanl. bezcharakterní, podlý člověk;*

ničema, bídák, lotr, darebák, hanebník, podlec: uniknout z rukou p-a; byl to p. a darebák;

[...]“²³⁹

Prvním, kdo nabývá charakteru padoucha, je v souvislosti s volbami na starostu Vídně v Holubově textu šéf „radikálně pravicové strany“²⁴⁰ Heinz-Christian Strache. Druhým padouchem je „sebevědomý“ Norbert Hofer, který se jako kandidát účastnil prezidentských voleb. Třetím v řadě je „proslulý nacionalista“²⁴¹ Geert Wilders, který neuspěl v nizozemských parlamentních volbách. Posledním v řadě je Marine Le Pen.

Hrdiny se pak stávají Michael Häupl, Alexander Van der Bellen, v Nizozemsku Mark Rutte, ve Francii Emmanuel Macron či znovu v Rakousku Sebastian Kurz.

Snahou článku je popsat stejnou či obdobnou politickou strategii všech jmenovaných politických „hrdinů“. Tato strategie tkví v tom, že se dotyčný kandidát (hrdina) prezentuje se svou kandidaturou jako někdo, kdo se pokouší nabídnout demokratičtější politickou kulturu a upozorňuje voliče označením protikandidáta jako někoho, kdo má tendence k její absenci, na možná povolební rizika. Na první pohled je to taktika, která se snaží konstruovat černo-bílé vidění situace (dobro proti zlu). O to zajímavější je fakt, že to byl právě Häupl, kterého měli po čtyřech volebních obdobích mnozí vídeňští voliči kvůli mnoha jeho skandálům „plné zuby“²⁴².

²³⁸ Tamtéž.

²³⁹ <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=padouch>

²⁴⁰ Holub, P.: Kdo jiný než Antizeman?, Echo, 4, s. 6.

²⁴¹ Holub, P.: Kdo jiný než Antizeman?, Echo, 4, s. 6.

²⁴² Tamtéž.

Strategie se ukázala jako úspěšná. Häupl volby vyhrál.

Narativ fikčního světa analogie vystavěného na westernu automaticky implicitně spojuje událost voleb s pojmem *souboje*, později se v textu slovo souboj objevuje již explicitně. Nicméně zmiňovat ho není třeba: narativ westernu ho v recepci nabídne čtenáři sám.

„SSČ

souboj, -e m

1. *dř. boj dvou protivníků se zbraněmi podle dohodnutých podmínek (zvl. za osobní čest), duel*: šlechtické souboje; vyzvat na souboj
2. *bojové (i nevoj. střetnutí)*: letecký souboj; souboj o prvenství v lize

SSJČ

souboj, -e m.

1. *zápas dvou protivníků se zbraněmi, bojovaný podle urč. pravidel; duel* (kniž.): vyzvat někoho na s.; být raněn, zabit v s-i; zakázané s-e
2. *zápas, boj 2 vůbec (dvou n. více osob)*: sportovní s. *utkáni*; řečnický s.; ostré slovní s-*e potyčky*; letecký s.; dělostřelecký s.²⁴³

Padouch Strache v souboji (takřka jistě na život a na smrt) prohrává s hrdinou Häuplem, když využil všech svých zbraní (tak jako dále v článku například Macron nebo Kurz).

„SSČ

zbraň, -ně ž

1. *nástroj, prostředek užív. pro boj*: sečná, bodná, střelná zbraň; samočinné, chemické, jaderné zbraně; zbraně hromadného ničení; husitské zbraně; umí zacházet se zbraní; vyrazit někomu zbraň z ruky [...]

SSJČ

zbraň, -ně ž.

1. *prostředek užívaný v boji*: vojáci chodili beze zbraně; cep sloužil sedlákům za z.; bojovat moderními z-ěmi; umět zacházet se zbraní...²⁴⁴

²⁴³ <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=souboj>

²⁴⁴ <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=zbra%C5%88>

Už tu při recepci nepřijímáme, tak jako u klasické metafory, posunutí významu či další význam, ale máme možnost díky přidanému narativu nahlédnout na předkládané informace odlišnou perspektivou.

Čtenář může využít analogie, aby nahlédl politickou strategii několika evropských politiků jiným úhlem pohledu – perspektivou, která mu usnadní pochopit autorovo hodnotové vnímání situace. Porozumět snáze tomu, co mu autor chtěl textem sdělit.

Nabízí se otázka, do jaké míry je užití analogie negativní nebo pozitivní. Do jaké míry je schopno svojí explicitností a přítomností narativu demaskovat a zřetelně popsat jev, o kterém se článek zmiňuje (v textu určitá volební strategie).

Na tomto místě je třeba ještě jednou zdůraznit, že Petr Holub úmyslně nezneužívá manipulačního potenciálu analogie a úplně ji odhaluje a upozorňuje čtenáře, že ji bude ve svém textu pro názornost používat. V tomto případě se tedy nejedná v žádném případě o prostředek manipulace, ale o pomůcku, která slouží k přesnějšímu popisu.

A v čem analogie pomáhá lepšímu znázornění? A jakou perspektivu nám analogie vlastně přináší? Na příkladu Holubova článku je pro zodpovězení na tuto otázku třeba analyzovat narativ westernu. Nejdříve jednotlivé postavy, poté samotný příběh. Narativ westernu v procesu recepcce automaticky přiřadí některé aspekty brakové kultury, a výrazně tak pozmění charaktery zainteresovaných postav (či chcete-li, jejich mediální konstrukty). Ty, které fakticky přispívají fungování demokratického politického systému, mají v jednoduchém černobílém vidění situace kladnou pozici. Ty ostatní zápornou. V narativu nejsou jiné postavy než kladné a záporné. Z podstaty westernového žánru nic jiného není ani možné. Je třeba vnímat svět jednoduše a nezdržovat se uvažováním o stavu a vývoji psychologie postav. To je překážkou vnímání děje a celý příběh to zdržuje. V článku proto máme:

- 1) kladné postavy: politici, kteří se pasovali do role záchránců demokratického systému,
- 2) záporné postavy: politici, jimž je přiřčen jako klíčový charakteristický bod, že jsou populisty.

Předimenzování charakteru obou typů postav probíhá na základě spojení s hodnotící slovní zásobou. Kladná postava je klasifikována jako *hrdina* (i když tomu tak ve skutečnosti mnohdy vůbec není). Dále se spojuje s lexikem typu *zachránce*, *zachránit* či *neohroženost*. Vedle toho záporné postavy jsou charakterizovány jako *padouši*, kteří se snaží *terorizovat okolí*. V narativu westernu je zakódován konečný střet mezi oběma postavami. Není ani třeba nějak výrazně vykreslovat obě osobnostní kvality, čtenáři je na základě narativu jasné, koho jak si má interpretovat a ke komu jaké konotace přiřadit. Podstatný je souboj, který oba aktéry čeká. To

je klíčový moment, protože jím vrcholí celý příběh. Na důležitosti tohoto symbolického aktu dodává i sám Holub, který na rozdíl od charakteristik obou typů postav k němu přiřazuje adjektiva pravidelně po celý text článku. V souvislosti s finálním střetnutím tedy čteme o tom, kdo koho *porazil*, kdo koho *měl plné zuby*, kdo užívá *zbraně svých soupeřů*, kdo se pokouší *zničit soupeře v přímém westernovém souboji*, kdo je či *soupeř*, kdo má jakou *strategii*, kdo *selhal*, kdo svými *útoky* uspěl a neuspěl a kdo *bojoval na život a na smrt*. Po klasifikaci postav se rozhodujícím narativním prvkem stává závěrečný „přímý westernový“ souboj na „život a na smrt“, který z logiky žánru musí samozřejmě vždy přiřknout vítězství kladným postavám.

Na závěr se pak už jen „počítají mrtví a zranění“: tedy ti, kteří v závěrečném souboji uspěli, resp. ti, kteří neměli štěstí.

V tomto zjednodušení, které s sebou nese narativ brakového westernu, a zároveň intenzifikovanosti jednotlivých entit, jež se v příběhu vyskytují, je síla analogie. Snad kladná, užívá-li se tak, jako v případě Holubova článku, spíše negativní, užívá-li se – byť je vždy explicitní – bez upozornění čtenáře.

Závěr a srovnání

Témata

Vzhledem ke stejnému společensko-politickému zaměření obou médií nebylo překvapením, že se obě věnovala totožným tématům. Analyzované období je ovlivněno českou vnitropolitickou událostí prezidentských voleb, pozornost je tedy orientována především k tomuto společenskému jevu. Výše jsme naznačili, že ač nemusí explicitně souviset s tématem EU, vliv na její mediální konstrukt zprostředkovaně má.

Co se týče vnějších společenských témat, v tomto období se oba týdeníky věnovaly zejména společenské situaci v Polsku a Maďarsku a různým procesům v rámci Evropské unie.

Jazykové prostředky

Jedním z bodů naší hypotézy byla snaha pokusit se určit motivaci užití daného způsobu jazykových prostředků. Bylo-li jich užito na principu ideové preference, či nikoliv.

V průběhu rozboru jednotlivých textů se ukázalo, že není třeba vydělovat jazykové prostředky a zkoumat jejich motivaci odděleně, protože jsou natolik nedílnou součástí výsledného obrazu mediálního konstruktů, že by výsledek byl totožný. Jazykové prostředky jsou – již samy o sobě – mediálním konstruktem.

V naší analýze jsme se nejvíce zabývali metaforou. Způsoby jejího použití jsme kategorizovali do několika skupin podle konceptu, který naplňovaly. Způsobem, jak bylo metafor užito, bylo obohacení původního významu o významy boje či války, hry či soutěže, divadla či pohybu. Výrazně nejfrekventovanějším způsobem se stal metaforický koncept boje či války. Na něm bylo zřetelně ilustrováno, že čtenář v současnosti přijímá politiku tímto prizmatem. Vyvstává proto aktuální otázka, zda-li se jedná o adekvátní a společensky přínosný způsob, nebo zda by politiku nebylo ve výsledku přínosnější nahlížet o něco méně „militantním“ způsobem, což je ale otázka vedoucí k podstatě lexikálního paradigmatu, které utváří momentální úzus, a podílí se tak v konečném důsledku i na přijetí čtenářem, což neznamená nic jiného než podíl na samotné prodejnosti. Receptce čtenáře je již nastavena tímto prizmatem do takové míry, že možná snaha o výraznější změnu by mohla vést k odmítnutí adresáta, a tak v konečném důsledku i k úbytku čtenářstva. To nás vedlo i k zařazení kapitoly o bulvarizaci seriálních médií, s jejímiž projevy se na jejich stránkách můžeme setkat a jež pravděpodobně souvisí s nastavenými paradigmaty.

Rozdílnost v mediálních konstruktech

Naší otázkou bylo, zda hraje roli ideová orientace obou médií v mediálních konstruktech. Už po prvním přečtení je čtenáři jasné, že rozdíly mezi texty obou deníků jsou rozhodně patrné. Otázkou rovněž zůstává, do jaké míry.

Co se týče některých konstruktů, tak ty jsou u obou takřka totožné, nejvýraznějším zástupcem této skupiny je osoba prezidenta Zemana, která v obou médiích nabývá výrazně negativních konotací. Zemanův konstrukt je postaven na dvou základních aspektech. Tím prvním je jeho osobnost. Lidská stránka je – implicitně i explicitně – vykreslována jako

nevhodná pro prezidentskou funkci. Druhým aspektem je politická orientace. I ta je hodnocena negativně. Je zajímavé, že pro liberální Respekt i konzervativní Echo je postava Miloše Zemana nositelem záporných konotací (mluvíme-li o hodnocení) a jeho mediální konstrukt je tvořen obdobnými negativními významy. Po našem soudu se jedná o znak tendence obou médií – v ideovém smyslu slova – ke středovosti, jinými slovy ani jedno ze zkoumaných médií není ideově zcela vyhraněno.

Obecně platí, že Echo užívá významově silnějších – expresivnějších – metafor. Jejich texty jsou více významově předimenzované – exponované, nadsazené. Mají tendenci k emocionálnějšímu kontaktu s adresátem než texty Respektu. Je-li to ovšem záležitostí ideové orientace a platí-li, že se konzervatismus snaží více zapojit do recepce textu emoční rovinu adresáta, nemůžeme potvrdit. Bylo by třeba analyzovat více médií z obou názorových skupin. V našem případě se spíše tato tendence jeví jako záležitost autorského stylu jednotlivce, případně části redakce – zejména Lenka Zlámalová si z užívání expresivnějších metafor (hlavně *zápasu/boje*) vytvořila svůj charakteristický – ostře kritický a ofenzivní jazykový styl.

Rozdílnost v mediálním konstruktu EU

Na tomto vybraném tématu práce lze dobře ilustrovat ideovou rozdílnost mezi oběma médii, zatímco Respekt naplňuje mediální obraz EU veskrze pozitivními konotacemi, Echo je střídmejší a v konstrukci mediálního obrazu se uchyluje i k negativním významům.

Významy obecně, nejenom ty negativní, jsou v Echu často metaforicky poměrově více zesíleny než ty v Respektu. Problémem se zde proto stává poměr intenzifikace mezi oběma médii. Je to zásadní komplikace v komparaci, neboť sílu/zesílení významu metaforou lze přesně jen obtížně měřit, a tak můžeme jen přibližně usuzovat, o kolik se mohl v Echu význam zintenzivnit oproti skutečnosti a do jaké míry by mohl být zesílen v jiných médiích. Analýza zde naráží na problém absence mechanismu, který by byl schopen měřit intenzitu expresivity slov, a tím tak dovést textovou komparaci k jasnému výsledku. Bez tohoto mechanismu se vlastně ani není možné dobrat exaktního srovnání, čímž se ambice na skutečně přesnou komparaci snižují. V každém případě je po našem soudu v analyzovaných textech Echa významová intenzita metafor silnější než v těch z Respektu.

Zásadní rozdíl v postoji k Evropské unii se týká primárně dvou negativních významů, které akcentuje Echo. Tím prvním je „chybovost“. Nejedná se ovšem o chybovost vzniklou z nespécifikovaného důvodu, o jakousi chybovost, která vznikne v rámci procesu, a která se tak

prostě a bez zavinění může přihodit. Čtenář může při čtení nabýt dojmu, že se mu text snaží naznačit, že se jedná o chybu spíše diletantského typu než o nějakou „černou labuť“²⁴⁵. Evropská unie proto v Echu nabývá charakteru instituce, která ne vždy jedná adekvátně a dělá chyby. V takovém případě je vykreslována jako – metaforicky řečeno – „hráč, který prohrál“. „Hráč“, který ovšem neprohrává silou svých soupeřů, ale vlastní slabostí.

Druhým negativním významem Evropské unie je fakt, že je – často synekdochicky – prezentována jako instituce, která neoprávněně zasahuje do dění suverénních evropských států. Jedná se především o dění v Polsku a Maďarsku. Respekt klade pozitivní významy výhradně na stranu Unie, zatímco Echo zdůrazňuje hodnotu svobody – kterou považuje za hodnotu typicky konzervativní a ze které vychází – když hájí právo daného státu si stanovit pravidla uvnitř vlastních hranic podle sebe. Respekt se v tomto ohledu snaží mnohem více upozorňovat na nebezpečí ohrožení demokratických principů, zatímco Echo situaci jako ohrožení nevnímá a interpretuje ji jako svobodný krok země, na který má – jak v rámci svého právního systému, tak v rámci Evropské unie – nárok.

Echo má tendence na tomto základě – a nejenom na něm – vykreslovat EU jako bipolární celek. Bipolarita je v Echu pro EU typická. Nahlíží se v jeho textech jako soubor států, který je tvořen dvěma celky: západní a východní částí. Někdy má tendenci k bipolaritě i Respekt, nicméně ne v takové míře a se zcela jinými významy. Respekt ve většině případů klade pozitivní významy na západní část Unie, zatímco Echo je v jejich distribuci vyrovnanější a nejednou preferuje i východní část, například tak jak bylo popsáno výše v případě Maďarska či Polska.

Respekt má pak vedle bipolárního pojetí Evropské unie i multipolární či unipolární pojetí. Někdy ji popisuje jako jednotnou instituci, někdy úplně naopak jako soubor jednotlivých států, někdy právě jako Echo – instituci skládající se ze dvou částí: západní a východní, přičemž ta východní nabývá negativních konotací, zatímco ta západní je konstruována převážně pozitivně. Celkově Respekt akcentuje myšlenku, že existence Evropské unie je pro Evropu klíčovým bodem pro udržení mírové situace v Evropě.

Rozdělení Evropské unie Respektem na západní a východní část doprovázejí stejná témata. Jedná se především opět o společenskou situaci v Maďarsku a Polsku. Evropská unie si zde zachovává racionální přístup k politickým otázkám. Staví se k situaci adekvátním způsobem a je naopak neprávem napadána svými oponenty.

Na stránkách Respektu se zároveň v těchto textech ještě objevuje jako prostředek popisu

²⁴⁵ Taleb, Černá labuť, 2011.

a vytvoření mediálního konstruktu tendence autorů ke generalizaci. To se odehrává často pomocí synekdochy. Dochází tak ke zkreslení, že se v určitém problému jedná o celou zemi, nikoli pouze o vybranou část jedinců. V důsledku zevšeobecnění se popisovaná situace stává černobílou, kde proti sobě stojí dvě strany, nikoliv několik názorových skupin. Je tak upozaděna názorová pluralita, která pravděpodobně nepřináší tak zajímavý narativ jako je ten dvou proti sobě stojících soupeřů.

Téma, kde ještě Respekt opakovaně rozděluje Unii na dvě části, je migrace. Východní část je adresátem převážně negativních významů, zatímco západní výrazně pozitivních.

Jsou to právě tato dvě témata, ve kterých se obě média neshodují. Obě dělí EU na dvě části, do tohoto bodu jsou v pohledu na Evropskou unii zajedno, potom se ovšem liší v distribuci významů. Právě zde lze vidět tvoření mediálního konstrukt jednoho fenoménu, avšak z rozdílných ideových pozic. Zatímco Miloš Zeman je na obou stranách negativní figurou, v čemž spatřujeme - jak bylo popsáno výše – možnou tendenci ke středovosti obou týdeníků, otázky politické situace v některých evropských státech a výrazný fenomén migrace jsou ilustrativními tématy ideové rozdílnosti mezi liberálním a konzervativním přístupem obou médií.

Summary

The Themes

These two mediae – Respekt and Echo – apply to the same themes. The analyzed period is strongly influenced by the Czech internal situation, mainly the presidential elections, which - however indirectly – had an impact on the medial construct of EU. In regards to the external themes in this period both of these weekly magazines apply mainly to the social situation in Poland and Hungary and different processes in EU.

The Language Means

One of our hypotheses was to find a motivation for the use/application of the way of language means. Was the ideological preference crucial in this case, or not?

We found out that there is no need to separate the language means individually, because they stand for the inseparable part of medial construct. In fact, the language means represent the medial construct themselves.

In our analysis, we apply to the metaphore. We categorized it to several groups-concepts according to the ways of its use: the meanings of a fighting or a war, a game or a contest, a theatre or moving. The findings confirmed the metaphoric concept of the fighting or the war as the most frequent way in analyzed magazines.

We can say/confirm that the recipients interpret the policy by this prism. That is why we can discuss about the suitability of this kind of metaphore. The question of adequacy of such militant metaphore has arisen – would it be more beneficial for both readers and all society to interpret the policy by use of different tone of voice?

We suppose that this kind of metaphore is essential for reception of the magazine. Any kind of change of the metaphoric concept could lead to the refusal by the readers because the usage has been already set on this kind of concept. That is why our analysis focused on one chapter the means of tabloid which are present – despite their respectability - in texts of Respekt and Echo as well. These means of “tabloid” probably relate to set paradigms. Today, they represent the mean in a standard way to interpret and accept/receive media content.

The Difference Between Medial Constructs

One of our hypotheses was to find a role of ideological orientation of both weekly magazines with regard to their medial constructs.

Some constructs imply almost the same or very similar meanings. The most frequent is the construct of the person of czech president Miloš Zeman that gains greatly/absolutely negatives connotations. Miloš Zeman’s construct foundation lay on two basic aspects: the human person of czech president and his political persona. Nor his personality nor the political orientation are suitable and impacts the performance of his office.

So both of them evaluated Zeman negatively. The discussion starts with why. We suppose that it is the proof of centrism of the position of Respekt and Echo. It means that neither of analysed magazines tend to the extreme and stay in the ideological centre.

In general, Echo uses more expressive – stronger – metaphores. Its texts are more excessive. In Echo, we can see more emotional contact with a reader, but our analysis doesn't confirm if it is related to the ideological orientation. In this case it is more likely related to the individual style of every journalist. Lenka Zlámalová, one of the journalists, is the good example of this phenomenon.

The Difference of Medial Construct of EU

Respekt creates its own medial construct of EU by mainly positive connotations. Although Echo is more temperate, Respect does not turn away against the negative meanings.

At this point, we experienced comparative issues, due to the intensity of metaphores in text.

There is not any mechanism which would measure it precisely.

However, according to our work and its progress we are convinced that the intensity of the metaphores in Echo are stronger than the metaphores in Echo.

There are two crucial differences: *the error rate* and *the inclination to control the situation* of the states in EU, mainly in Poland and in Hungary. Respekt builds the construct of EU with positive connotations, whereas Echo mentions sometimes unlogical, irrational way of solution of the problems (the negative connotations). Furthermore, while this magazine emphasizes the importance of freedom as really conservative value, Respekt warns the readers about the absence of democratic principles. What is more, Echo ignores the warnings and interprets the situation as free government act, fully acceptable as long as in line with EU legal system.

The Echo's construct is *bipolar*. It is typical for this magazine. The meaning suggest that we have EU of two parts: The East and The West.

While Respekt works with this concept as well, the difference is in positive and negative connotation. Respekt puts very often positive meanings on The West of Europe. In contrary, Echo sometimes prefers The East, too.

In addition, Respekt comes up with other constructs: unipolar and multipolar. It means that the interpretation of EU like the united association or on the contrary, the association of

individual states.

EU gains the meanings of the supervisor. An institution, ready to deal with situation of violation of democratic principles, whichever state seem to express it. It means that EU always has the rational attitude. Last but not least, EU is unjustly criticized by its oponents. We can see this trend mainly in themes of the situation in Poland and Hungary and most profoundly in the migration phenomenon. The East has negative meanings, while The West positive.

These two themes divide the way of the creation of medial construct. In these themes both magazines use bipolar conception, while applying contrary meanings for both of two parts of EU. Therefore, we can see one medial construct, that is built from different ideological – conservative and liberal - position.

Literatura

ALVAROVÁ, Alexandra. *Průmysl lži: propaganda, konspirace a dezinformační válka*. 1. vyd. Praha: Stanislav Juhaňák - Triton, 2017. 247 stran. ISBN 978-80-7553-492-7

BÍLEK, Petr A. *Hledání jazyka interpretace: k modernímu prozaickému textu*. 1. vyd. Brno: Host, 2003. Teoretická knihovna. ISBN 80-7294-080-5.

DRULÁK, Petr. Jak na metafory In PLECHANOVÁ, Běla a kol. *Evropská unie na počátku 21. století: reformní procesy a institucionální změna*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006. 215 s. ISBN 80-246-1154-6.

FAIRCLOUGH, Norman. *Language and power*. 4. vyd. London: Longman, 1992. 12, 259 s. Language in Social Life Series.

KADERKA, Petr. *Slogany, obrazy, argumenty: nekomerční reklama v sociálním kontextu*. 2010. Dizertační práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českého jazyka a teorie komunikace. Vedoucí práce Mareš, Petr.

LAKOFF, George a JOHNSON, Mark. *Metafory, kterými žijeme*. Překlad Mirek Čejka. 1. vyd. Brno: Host, 2002. 282 s. Teoretická knihovna; sv. 3. ISBN 80-7294-071-6.

LUPAČ, Petr. *Za hranice digitální propasti: nerovnost v informační společnosti*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2015. 260 stran. Studie; 119. svazek. ISBN 978-80-7419-231-9.

MAREŠ, M., Terorismus v ČR. 1. vyd. Brno, Centrum strategických studií 2005.

MAZANEC, J.: Několik úskalí Respektu k respektu www.obcinst.cz/nekolik-uskali-respektu-k-respektu/

NUTIL, Petr. *Média, lži a příliš rychlý mozek: průvodce postpravdivým světem*. 1. vyd. Praha: Grada, 2018. 189 stran. ISBN 978-80-271-0716-2.

NÜNNING, Ansgar, ed., TRÁVNÍČEK, Jiří, ed. a HOLÝ, Jiří, ed. *Lexikon teorie literatury a kultury: koncepce - osobnosti - základní pojmy*. 1. vyd. Brno: Host, 2006. 912 s. ISBN 80-7294-170-4.

PROKOP, Daniel. *Slepé skvrny*. 1. vyd. Brno: Host, 2019. 256 s. 978-80-7577-991-5

SCHNEIDEROVÁ, Soňa. *Analýza diskurzu a mediální text*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2884-4.

ŠVANDOVÁ, Blažena a Milan JELÍNEK. *Argumentace a umění komunikovat*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2186-1.

TÁBORSKÝ, Jiří. *V síti (dez)informací: proč věříme alternativním faktům*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2020. 224 stran. ISBN 978-80-271-2014-7.

TALEB, Nassim. *Černá labuť: následky vysoce nepravděpodobných událostí*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2011. ISBN 978-80-7432-128-3.

VAŇKOVÁ, Irena. *Co na srdci, to na jazyku: kapitoly z kognitivní lingvistiky*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0919-3.

Jednotlivé články časopisů Echo a Respekt

Teze Diplomové práce

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK Teze MAGISTERSKÉ diplomové práce									
TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:									
Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta: Jiřa Martin	Razítko podatelny: <table border="1"><tr><td colspan="2">Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd</td></tr><tr><td>Došlo dne: 23 -11- 2017</td><td>-1-</td></tr><tr><td>Čj: 5644</td><td>Příloh:</td></tr><tr><td>Přiděleno:</td><td></td></tr></table>	Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd		Došlo dne: 23 -11- 2017	-1-	Čj: 5644	Příloh:	Přiděleno:	
Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd									
Došlo dne: 23 -11- 2017		-1-							
Čj: 5644		Příloh:							
Přiděleno:									
Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta: 2015									
E-mail diplomantky/diplomanta: martjin@seznam.cz									
Studijní obor/forma studia: Mediální studia/kombinovaná									
Předpokládaný název práce v češtině: Ideově politická prezentace Evropské Unie ve vybraných českých médiích									
Předpokládaný název práce v angličtině: Ideological presentation of European Union in chosen czech media									
Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: ZS 2012/2013) diplomovou práci je možné odevzdat <u>nejdříve</u> po dvou semestrech od schválení tezi)									
ZS 2018/2019									
Charakteristika tématu a jeho dosavadní zpracování (max. 1800 znaků): <p>Cílem práce je analyzovat mediální konstrukt Evropské unie ve vybraných českých médiích. Naší snahou je zmapovat vybraný výsek mediálního prostoru metodou diskurzivní analýzy a popsat konstrukční prostředky mediálního obrazu Evropské unie, přičemž bude kladen důraz na ideově politický aspekt analyzovaného materiálu.</p> <p>Existuje několik prací, které se zabývají dílčími problémy Evropské unie, nicméně právě jejich úzké zaměření nám nedává příliš mnoho prostoru k jejich využití, a tak spíše reflektujeme jejich metodologii než samotné téma a výsledky zkoumání.</p>									
Předpokládaný cíl práce, případně formulace problému, výzkumné otázky nebo hypotézy (max. 1800 znaků): <p>Cílem práce je analyzovat texty vybraných českých médií, a to s důrazem na ideově politické tendence ovlivňující mediální konstrukt Evropské unie. Naším cílem je popsat způsob, jak je skrze text či množinu textů přisuzován význam entitě Evropské unie: Identifikovat „metodologii“ výstavby jejího mediálního konstruktů.</p> <p>Vycházíme z axiomu, že Echo je periodikum konzervativní, zatímco Respekt liberální. (tvrzení samotných periodik)</p> <ol style="list-style-type: none">1) Bude těmto tezím odpovídat i mediální konstrukt Evropské unie?2) Metodologie konstruktů: Jakými prostředky je konstrukt Evropské unie vytvářen. <p>Práce soustředí na období roku 2017, a to od září do prosince.</p>									
Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu): A) Úvod									

pis a charakteristika obou periodik.

B) Hypotézy

- a) Bude ideově politickému zaměření periodika odpovídat i mediální konstrukt Evropské unie?
- b) Metodologie konstruktů: Jakými prostředky je konstrukt Evropské unie vytvářen.

C) Problematika diskurzu a diskurzivní analýza

Diskurz jako kontext
Diskurz jako ideologie
Kategorie diskurzu

D) Analýza

Analýza konkrétního materiálu.

E) Interpretace výsledků zkoumání

Popis prostředků, kterými byl mediální konstrukt vytvořen.
Srovnání rozdílů v konstruktech EU v obou periodikách.

Vymezení podkladového materiálu (např. titul periodika a analyzované období):

Týdeník Echo
Týdeník Respekt

Zkoumané období: září 2017 – prosinec 2017

Metody (techniky) zpracování materiálu:

Diskurzivní analýza (zkoumání běžně používaného jazyka v sociálním kontextu)

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a metodě jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

1) BOURDIEU, P. (1991): *Language And Symbolic Power*. Cambridge: Harvard Univ. Press.
Jakým způsobem mezi sebou funguje jazyk a symbolická moc. Které typy vztahů můžeme nalézt ve spojení mezi nimi a především jakým způsobem můžeme tento pohled aplikovat na aktuální mediální konstrukt v českých médiích?

2) ČMEJRKOVÁ, Světa, ed. a HOFFMANNOVÁ, Jana, ed. *Jazyk, média, politika*. Praha: Academia, 2003. 258 s.
Kniha obsahuje přístupy sociokomunikační a funkčně-stylistické, teorii textu a analýzu diskurzu, analýzu institucionální komunikace i konverzační analýzu, teorii zdvořilosti a neorétoriku a teorii argumentace. Kniha je sondou do oblasti, která je veřejností ostře sledována a nezářídka i kritizována.

3) DRULÁK, Petr. *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál, 2010. 220 s.
Kniha se věnuje nejvýznamnějším teoriím v oblasti mezinárodních vztahů: realismu, liberálně-idealistické tradici, kritické teorii, vědeckým přístupům a současným teoretickým debatám. Různé přístupy jsou ilustrovány na rozboru základních otázek mezinárodních vztahů, jimiž jsou povaha a příčiny války, možnosti mezinárodní spolupráce mezinárodní systém a mezinárodní společenství i evropská integrace.

4) FAIRCLOUGH, N. (2003): *Analysing Discourse. Textual analysis for social research*. London: Routledge.
Metodologie analýzy této práce bude vycházet z Fairclougha. Především díky své explicitnosti a konkrétnosti je dobře

...ažitelná v analýze tématu této práce. Fairclough poskytuje adekvátní metodologický rámec pro uchopení daného mediálního materiálu.

- 5) SCHNEIDEROVÁ, Soňa. *Analýza diskurzu a mediální text*. První vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. 164 s.

Knihla představuje analýzu diskurzu, její základní postupy a společná metodologická východiska vlastní nejrůznějším disciplínám. Největší pozornost je však věnována lingvistické analýze textu, tomu, co analýza diskurzu přináší pro pochopení některých jevů textu. Analýze jsou podrobeny texty tištěných a televizních médií.

Na základě informací z academia.cz a kosmas.cz

Diplomové a disertační práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

- 1) MERTA, Viktor. *Analýza promluv aktérů řádu mediovaného politického diskurzu*. Olomouc, 2007. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Katedra bohemistiky.
- 2) MIČKOVÁ, Barbora. *Cizinci v Evropě: diskurzivní analýza konstrukce "cizinců" ve zpravodajství v denících Die Frankfurter Allgemeine Zeitung a Lidové noviny*. Praha, 2013. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky.
- 3) SKŘIVANOVÁ, Martina. *Diskurzivní analýza "Mamet speaku": promítání moci do jazyka a jeho limity*. Praha, 2015. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky.
- 4) VESELSKÁ, Tereza. *Ideologie v diskurzu protektorátního denního tisku*. Praha, 2015. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky.

Datum / Podpis studenta/ky

23. 11. 2017

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:

Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.

PhDr. Soňa Schneiderová, Ph.D.

Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga

Datum /

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VÝKLEPcích DO TERMÍNU UVEDENÉHO V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNÝ FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO OBOU VÝTISKŮ DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE NA IKSŽ SCHVALUJE VEDOUcí PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY.